

115-

יום־עיון

יד טבנקין

הזירה המדינית בטחונות

המלחמה בלבנון השגות, הערכות

ימי עיון
בפרשיות
היסטוריות
ובעיות יסוד
חונרת לד'

לזכרו של יצחק טבנקין
11 שנים לפטירתו

יום-עיון

הזירה המדינית בטחונית

המלחמה בלבנון השגות, הערכות

לזכרו של יצחק טבנקין
11 שנים לפטירתו

וויצ'סוי

החברה

היצירות והיצירות

תוכנית הלימודים

התכנית, התאמה

תקופת קדמי אש וזכאי

עריכה: אריה פיאלקוב

אפעל אוקטובר 1982

מיקוד: 52960

סידרת ימי העיון

יד טבנקין

רמת אפעל

ה ת ו כ ן

עמוד

ישראל גלילי:

5 דברי פתיחה.

יצחק טבנקין:

7 מדברי יצחק טבנקין אחרי מבצע סיני.

יצחק רבין:

8 המערכה בלבנון

חיים בר-לב:

12 מלחמת שלום הגליל.

נחמן רז:

17 בירור תשתיות - נוכח המלחמה.

דני רוזוליו:

23 בעיות במלחמת הלבנון

יונת סנד:

25 לבנון: מילכוד טראגי

יוסף טבנקין:

27 המלחמה - השגות ומסקנות.

משה כלפון:

33 לנתב דרך תנועתית.

יעקב זק:

36 לאיפיונה של מלחמת הלבנון.

אהרן ידליון:

38 מלחמה צודקת - האם גם בלתי נמנעת?.

ד ב ר י פ ת י ח ה

חברים, אנחנו נועדנו ליום עיון ביום הזכרון האחד-עשר למורנו יצחק טבנקין, זכרונו לברכה, אשר בחסרונו אנו מרגישים כמיוחד, במיוחד בימים אלה, עכשיו, כשהלב הוגה במתרחש בצפון. נכבד בקימה את זכרם של חיילי ישראל אשר נפלו במערכה, נאחל החלמה לפצועים ונקווה לשובם בריאים הביתה.

יצחק טבנקין היה לנו מורה ומחנך לערכים אנושיים יהודיים ואוניברסליים, איש-רוח והגשמה, מעייניו ותורתו היו מרוכזים בבעיות האומה, חייה, דמותה, חיי היחיד ורקמת החברה. נשמעה הצעה לדחות את יום העיון הזה לרגל ההתרחשויות בצפון. אני משוכנע, שאילו בנסיבות דומות היינו נועצים ביצחק טבנקין, היה הוא שולל תכלית שלילה את דחיית יום העיון, שכן היה משוכנע, שאנחנו צריכים - יחד, כתנועה - ללוות את ההתרחשויות, את בעיות המוקד של העם והמדינה, ליווי תנועתי-רעיוני. תורתו היתה מרוכזת במדע האדם, העם והתנועה, ומכוונת לתמורה חברתית ולאומית בהוויית העם. הוא היה מורנו לציונות סוציאליסטית והיה מהפכן במובן הברנרי, במובן האומר, כי המהפכה היהודית היא בכנין ישובי עובדים, ישובי קומונה - כל ישוב הנאחז בשורש, באדמה. הוא היה מורנו לשאיפה להסכם עם העם השכן, אך בלי להתנות מראש צעדינו ואת צעדי התקדמותנו בהסכמתם מראש. הוא היה מורנו לאוטואמנסיפציה, לזכותנו לחיים ולהתגוננות עצמית.

לבו ומעייניו היו תמיד למוקד חיי העם ולהצלת העם בכוחות עצמו - על-ידי שליחת שורש באדמה ובעבודה. עיקר תורתו היתה אחוות אנשים. בתורת ערך הוא לימדנו מאבק חברתי-רעיוני בתוך העם, במסגרת של סולידאריות יהודית, מאבק - קודם כל על-ידי הגשמה עצמית, לפי גירסתו סולידאריות אינה סותרת התפצלות, ולא מחייבת טישטוש של דעות, ולא מצדיקה החנקת ביקורת, אלא מאבק חפשי בין כוחות ודעות במסגרת של אחריות. הוא חינך אותנו לציונות הומאניסטית, סוציאליסטית, אבל ציונות של חירוף-נפש, וליחס סוציאליסטי לתושבי הארץ שאינם יהודים.

יצחק טבנקין לימד אותנו ערכו ומיגבלותיו של מאבק נועז במסגרת של אחריות יהודית ציונית, על יסוד אבחנה נכונה בין טוב לרע ועל בסיס של אחריות לקיום האומה ביחוד לעת צרה, ובעתות לחימה. טבעי הדבר, שביום הזכרון ליצחק טבנקין נועדנו יחד כדי לעיין במצבנו בעיצומה של מלחמה, בעיצומן של סכנות, טבעי שדמותו תשרה רצינות מיוחדת על דיוננו היום, ומחשבה אמיצה, ישרה ואחראית כחשבוננו עם עצמנו ובהתייחסות אל העיקר.

בנאמנות למורשתו של יצחק טבנקין, אני רוצה כפתח יום העיון, להביא רגשי הזדעזעות נסערים, נוכח תופעה מעוותת מבחינה רוחנית וקיומית, שאירעה השבוע.

בלי סיוון, יום הזכרון לאלהו גולומב, הארי שבחבורת מצביאייה של "ההגנה", נתפרסם ב"דבר" גילוי-דעת של קבוצת אנשי-רוח בישראל. אחד מהם, ברוב חפזונו, העלה את האנלוגיה בין מעשינו והתנהגותנו לבין היטלר והנאציזם. דעתנו אינה נוחה כאשר אנשים מישראל נחפזים, שלא בצדק, באנלוגיה בין היטלר לבין אנשים שלא מבני עמנו, שאינם נרתעים מלהשמיע דברי בלע כלפי העם היהודי. והנה, לאחרונה, הושמעה התרסה ארסית כזאת כלפי מדינת ישראל כולה (ואנחנו לא נוציא עצמנו מכלל ישראל), הושמעה מפי הוגה-דעות מישראל, שהעמיד תלמידים הרבה ולא נרתע מלהגיד, כי "עד עתה עשינו כל מה שהיטלר עשה בשנות שלטונו הראשונות" והוא הוסיף והתריס כלפי "יודינאציזציה" של ישראל, כביכול. יתירה מזו: הוא קרא את חיילי צה"ל לא לקיים את משמעת צה"ל; הוא קרא להם שלא לשרת מעבר ל"קו הירוק"... במקרה זה הדברים אמורים בלבנון. שימו-לב לעיתוי המדיני-הבטחוני שבו הדברים הוטלו אל חלל האוויר, לכלי התקשורת - כאשר חיילינו עומדים בעיצומה של מלחמת המגן והקיום.

מלחמה זו כפויה עלינו כמלחמת התגוננות והיא בלתי נמנעת אם חפצי קיום אנחנו, אני קורא להתייחסות חינוכית-רוחנית כלפי העיוות הזה.

אותו איש-רוח גם הגדיר פעם את יצחק טבנקין בתורת "פאשיסט"... אני מזכיר זאת ביום הזכרון הזה, כי אני חושב שיש קשר בין שיבוש הדעת שהוא אופייני לשתיה הגדרות המלמדות על שפל הדרגה האינטלקטואלית של איש-מדע מעולה, ושמה יש קשר בין הגדרה מעוותת נוראה זאת להצגת מלחמתנו בעודנה בעיצומה - כאילו היא אנאלוגית לנאציות וחלים עליה המושגים, המטרות, והשיטות של מעשי היטלר, לו גם ב"הסתייגות", שאינני יודע בדיוק מה פירושה, לגבי "שש שנות שלטונו הראשונות".

חברים, אל נסיח את הדעת מן התופעה הזאת! הקריאה שלי היא אל מחנכים ומו-רים ולכל מי שלבו חרד לגורל עמנו. אני קורא להם למאבק רוחני-חינוכי כלפי אסכולה זו המערערת את ההכרה כי הצדק, ביסודו של דבר, הוא עמנו. בכך יש סכנה של התפוררות וזריעת רפיון. שום ביקורת, גם הצודקת ביותר לגבי מהלכים צבאיים מדיניים - ודרושה ביקורת, וישנה כזאת - אינה מצדיקה טיפוח ניכור מהלוחמים עד כדי זכות, עד כדי טיפוח הכרה, כי לא לנו ולא לבטחוננו המלחמה הזאת, תוך ניכור מהלוחמים הנותנים נפשם על קיומנו ובטחוננו - בטחון הגליל ושל הארץ כולה!

נתן אלתרמן - גם הוא איש-רוח - חש בסכנה מבעוד זמן, אשר על כן כתב בשירו:

"אז אמר השטן - הנצור הזה

איך אוכל לו?

וכלי מלחמה ותושיה עצה לו.

ואמר: לא אטול כוחו

ולא רסן אשים ומתג

ולא ידיו ארפה כמקדם

רק זאת אעשה: אכה מוחו

ושכח שאתו הצדק.

הנני זוכר, כי באחד הוויכוחים במרכז מפלגת העבודה, קם יצחק טבנקין ועלה על הבמה ונשא דבריו הנסערים-המסעירים וסיים אותם בקריאה רוטטת של קטע-שיר זה של נתן אלתרמן.

* * *

ש כ נ ו ת ב ש ל ו ם

שכנות עם עמי ערב - זהו גורלנו ההיסטורי. ללא שכנות זו - משמעו להמשיך את חיינו בגולה, ולגולה אין עתיד. היא מתמוטטת ולא תקום. היא התמוטטה בארצות שמסביב לגרמניה, היא מתמוטטת בארצות הכולשביזם, והיא תתמוטט בקרוב גם באמריקה. אנו עתידים להיות שכנים לעמי ערב שנים רבות, הן מן הצד האפריקני והן מן הצד האסיאתי. יחסי ישראל-ערב הם חלק מהשאלה הגדולה של יחסי שכנות. יחסי שכנות עשויים להיות - או שלטון ארץ אחת על שכנתה, או יחסי ידידות והשפעה הדדית בין השכנים.

מטרתנו שלנו - שכנות בשלום: לחיות בארץ לא כשליטים של העמים סביבנו, לא כמיסיונרים, אלא כיהודים החיים כאן את חיהם העצמאיים. אנו רוצים בחיי בנין ויצירה, עוזרים לכוחות הבנין שבכל עם וארץ; אנו רוצים לחיות בלי הפרעה, לרכז כאן 10 מיליון יהודים ולהדגים כיצד אפשר לקיים אוכלוסיה גדולה על שטח קטן, ברמה תרבותית וסוציאלית גבוהה. כך נשפיע על כוחות השלום של שכנינו והם עתידים ללמוד מאתנו להיות ערבים כפי שאנחנו יהודים.

תנאי ראשון לשכנות טובה הוא - יחסים אנושיים-סוציאליסטיים עם המיעוט הערבי בתוכנו. יש לנהוג במיעוט אחרת משנהגו כל עמי הנצרות והאיסלם. לא להשתדל לכולל אותו, אלא לתת לו לחיות את חיינו העצמאיים. יש להילחם על כך שבמקום ריכוז-של-שנאה אלינו - יהווה המיעוט הערבי עדות לדרכנו שאינה מדכאת, שאינה מתעללת, אלא חיה בידידות עם העמים שבתוכה.

אין ניגוד אינטרסים בין התפתחות הערבים והיהודים. להם אין מחסור בקרקע, במים, בחופש תרבותי, דתי וכו'. ארץ-ישראל אינה חסרה להם, ולנו אין צורך בארצותיהם.

*

היהודים ומדינת ישראל מעוניינים בשלום של דו-קיום בעולם ובידידות עם כל המדינות החברות בארגון האומות המאוחדות. כל צעד של הסתלקות מן המגמה הזאת - סכנה כרוכה בו לענייננו. ברית-המועצות מסוגלת להגן על ענייניה בעצמה, ואין נשקפת לה כל סכנה מישראל, ואילו אנחנו נהיה מסוגלים להגן על עצמנו, אם נשמור על עצמאותנו בלא השתלכות בגושים העולמיים שתעמיד את היהודים לרשותו של צד אחד כנגד משנהו, השתלכות שתהיה לרועץ ליהודים, לעם השוכן במיליוניו בארצות הנמנות על שני המחנות העולמיים גם יחד. רוצים אנו ביחסי ידידות עם ארצות-הברית, אולם לא על יסוד השתלכות באינטרסים שאינם שלנו, הכלולים ב"דוקטרינה", כשם שאנו רוצים בידידות עם ברית-המועצות - שלא על יסוד ההשתלכות בדוקטרינה של חרושצ'וב ושאפילוב. ודאי שאנו זקוקים לעזרה חומרית לביצור קיומנו ולקידומו של הבנין, אולם הנזק שבהשתלכות חמור יותר מן החיוב שבעזרה, אשר בעקבותיה יבואו ציוויים והתחייבויות שאינם נובעים מצרכינו-אנו.

אין זו אמת כי העזרה שהיהודים מושיטים לישראל תלויה בכך שמדינתנו תהיה צד לוחם במאבק הגושים בעולם; העזרה היהודית ניתנת ותינתן מטעמים של אחוה יהודית ולמען הקליטה, הבנין וההתפתחות של ישראל. אל יורו אנשים מישראל ליהודים בעולם את תורת השילוב בין העזרה לבין ההשתלכות, ואל נלמד אנחנו מאחרים את התורה הזו. ודאי שאנו זקוקים לאשראי, אולם השתלכות מדינית אינה מגדילה אשראי. בנין משק, שימוש פורה בעתיד הקרן המשקית והריוח עשויים למשוך אמצעים גם בלא השתלכות פוליטית. ישראל עצמאית, שאינה משתלכת במלחמת הגושים: מדינה המגדילה את יצורה, מפתחת את אוצרות הטבע ואחראית על קיום התחייבויות-תיה - סיכוייה לעזרה גדולים יותר. עלינו להמשיך ולעלות בהתעצמות ובהתקדמות על-יסוד מאמציו של העם היהודי ועל יסוד עזרה חומרית הניתנת למדינה עצמאית. דרכנו וכוחנו - בעצמאות, וענייננו היהודי הוא שלום והתקדמות של עמים עצמאיים.

המערכה בלבנון

טיבו ומהותו של יום עיון שהוא איננו נועד לקבל החלטות אופרטיביות, מה גם שאנחנו היום לא בשלטון, מטרתו של יום עיון הוא להבהיר דברים, לגבש גישות, לקבוע עמדות יותר כלליות. היום, כאשר מבצע שלום הגליל הוא בעיצומו, טרם נסתיים החלק הצבאי ובוודאי כאשר המאבק המדיני המיועד לתרגם את ההישגים הצבאיים לעובדות פוליטיות, להסדרים פוליטיים או ביטחוניים, נמצא עדיין בתחילתו, במצב זה ראוי לעמוד על הרקע ועל הבעיות המרכזיות כפי שאני רואה אותם, העומדות בפני ישראל.

קצת לגבי הרקע, תרשו לי לעבור על כמה ציוני דרך בכל מה שקשור לאירועים בלבנון. בספטמבר 1970, החליט המלך חוסיין להביא להכרעה, הכרעה קיצונית בשאלה מי שולט בירדן, ממשלת ירדן או אש"ף? כדאי לזכור, שבאותה עת אחרי מלחמת ששת הימים אש"ף בהדרגה קבע את מרכזו, את מוקד פעילותו בירדן, וכמעט הגיע שם למצב של מדינה בתוך מדינה, צבא בצד צבא. עם הפסקת האש, אולי גם בעידוד ארצות-הברית, בסיוע אגפי של ישראל, הוכרע אש"ף בירדן, נשלל ממנו יכולת הפעולה מירדן. סיסמת ערפאת היתה אז: "עמן צריכה להיות האנוי של הפלשתינאים כדי להגיע לסייגון שלנו", קרי יפו-תל-אביב. סיסמה זו נהרסה עם תבוסת אש"ף בירדן. אז אש"ף העדיף, על סמך נסיונו הקודם, לבסס עצמו לא במדינות ערביות שמשטרן חזק, שצבאן גדול, משום שאלה בכוחן לכפות עליו את כל אשר הן רוצות, כפי שעשתה מצרים בתקופות מסוימות כאשר כפתה על הפידאיון כיצד להתנהג. כך גם בסוריה. לכן העתיק אש"ף את מוקד פעילותו ללבנון. יתרה מכך: בקביעתו זו העדיף ללכת לאותן מדינות ערביות שכנות לישראל, שקיים בהן ריכוז גדול של פליטים פלשתינאים, שמהווים את המשאבים האנושיים, את העורף, את התמיכה הפוליטית הנדרשת לפעילותו. אנו רואים איפוא שמשנת 1970 מתרכז אש"ף בלבנון כמוקד מרכזי לפעילותו.

אש"ף הלך והתעצם בלבנון. בגלל החולשה המסורתית של המשטר בלבנון, אי-יכולתו של השלטון המרכזי לשלוט במדינה, הלך וגדל כוחו של אש"ף, הפר את האיזון העדין בין נוצרים ומוסלמים על כל סוגיהם ופליגיהם, והפיח תקווה בקרב חוגים מוסלמיים, בסיוע אש"ף, לשינוי המערכת הפנים-לבנונית. הדבר בא לידי ביטוי קיצוני במלחמת האזרחים שפרצה ב-1975 שלקראת סופה ב-1975 תחילת 1976 נראה היה שיד הנוצרים על התחונה. הנוצרים בצר להם פנו לסוריה, שהייתה לה ויש לה השפעה בלבנון, ובוועידת שטורה הושג הסכם לגבי אופי המשטר הפנימי בלבנון בחסות ובהשראה סורית, שהיה מקובל על הנוצרים בלידת ברירה. אבל הכוח המוסלמי השמאלני ואש"ף לא קיבלו הסכם זה והמשיכו במלחמת האזרחים.

באביב 1976 פנו לישראל שני מנהיגים בולטים של הקהילה הנוצרית בבקשת סיוע. אני רוצה להבהיר זאת בצורה חד-משמעית, היוזמה היתה מצד הנוצרים. דבריו של אחד מהם נשמעו בטלוויזיה. הממשלה שהיתה לי אז הזכות לעמוד בראשה, לאחר מגעים ושיחות החליטה להיענות לבקשת הנוצרים ולהגיש להם סיוע. אמרתי להם אז: "לא נעשה את המלחמה במקומכם, אנחנו מוכנים לעזור לכם שתעזרו לעצמכם, אתם תקבעו מה אתם רוצים, מה אינכם רוצים", סיפרתי להם על נסיוננו ערב ותוך מלחמת העצמאות בהדגשה שהמפתח הוא כושר העמידה שלהם, אם יחסר להם נשק, אימונים - ישראל מוכנה לסייע בכך ללא תנאי, ללא נסיון להכתיב להם את מטרותיהם המדיניות, או את יעדיהם הצבאיים. לעצמנו אמרנו, שנשאיר בידינו מתי להתערב ומתי לאו, אם נראה שצפויה למיעוט הנוצרי כליה ממשית, השמדת עם. הנושא הובהר בדרגים הפו-ליטיים הבכירים ביותר שלהם ושלנו, וכך נקבעה המסגרת המדינית והמוסרית של שיתוף הפעולה בינינו לבינם. אבל על אף הסיוע שלנו, מצבם של הנוצרים החמיר, אם כי הם התחזקו. הם נערכו טוב יותר, קיבלו חימוש, כלי נשק קל, ארטילריה, אפילו טנקים, על אף זאת הם החלו באיחור, הם לא נזעקו בעוד מועד, הם לא פנו

לכתובת היחידה שהייתה מוכנה לסייע להם, ישראל, אלא ממש חמש דקות לפני שתיקם עשרה. אז בהסכמתם, אולי אפילו על פי פנייתם, נכנס הצבא הסורי ללבנון. הזכרון שלנו הוא זכרון לעיתים סלקטיבי, הסורים באו ללבנון לעזרת הנוצרים, הם באו כדי להבטיח שההסכם הפוליטי של שטורה יהפוך להיות המסגרת המדינית של המשטר הפנימי ללבנון, ואכן הקרבות העיקריים במחצית השנה הראשונה או שלוש רבעי שנה לשהותם בסוריה היו כנגד אש"ף, בתקופה היא, הסורים הרגו מיליון וחצי מחבלים, ההילתי אומר יותר מפי שניים מכפי שהרג צה"ל במבצע "שלום הגליל".

נשאלת השאלה אז והיום: האם על כניסת סוריה ללבנון שנעשתה על פי בקשת הנוצרים לעזרתם, ישראל היתה צריכה לצאת למלחמה נגדה על כל המשתמע מזה, לא למען הגנתה של מדינת ישראל, אלא כדי למנוע את כניסתה לעזרת הנוצרים? אני לא אטיל את זה על הממשלה, היתתי אז ראש הממשלה, היתתי שלם אז ואני שלם עם אזה היום שלא נכנסנו למלחמה בגלל נושא שהוא איננו בטחונה הישראלי של מדינת ישראל, היתנו אז גם בשלבים מתקדמים לקראת תהליך השלום עם מצרים. היתנו אלה שני לשיקום לים עקרוניים שהורו לנו לא להיכנס למלחמה ביוזמתנו. האם צדקתה, האם צדקתה, בגלל עניינים פנים ערביים, כל עוד אינם פוגעים בגינה בשטחן ישראל, לא הסתכנו אז במלחמה עם סוריה ואני שלם עם זה היום כמו אז.

יחד עם זאת באמצעות ארצות-הברית, היגענו להבנה, לא אומר להסכם, לגבש כמה נושאים בקשר לנוכחותה ופעילותה של סוריה ללבנון. דבר ראשון הסוהים לא רדו דרומה, לקו האדום שהוא פחות או יותר ארבעים קילומטר צפונה לגבול הישראלי לבנוני, הוא קו זהרני, שפך הזהרני לים התיכון קצת דרומה לצידון-ג'זין, דרום אגם קראון; שניים: הסורים לא יכניסו טילי קרקע אוויר לשטח לבנון; שלוש: הסורים לא יפעילו את חיל האוויר לתקיפת מטרות בשטח לבנון בראש ובראשונה מטרות של הכוחות הנוצריים; ארבע: חופש הפעולה של חיל האוויר הישראלי בשמי לבנון יישאר.

לאחר הבחירות במאי 1977 שנה לכניסת הצבא הסורי, סגנמה הממשלה שלבנון את כהונתה, ובמשך שנה זו כל הנושאים הנ"ל היו בתוקפם. היה בסיון 1976, להוריד גודד באזור עיישה, ריחן, שמות מוכרים היום, ואנג זנפאתה בקורת. שמתח עלי כראש ממשלה, ראש האופוזיציה דאז בוועדת חוץ ובטחון. "איפה הקוחח האדום?" עברו ארבע שבועות והגודד נסוג. הדבה נעשה באמצעים דיפלומטיים, נדמה לי שנשאר אהל אחד, לאחר מכן האשם פוזר ואי, יחסית מצב חדש? מי יודע?

לאחר שאש"ף קיבל מכה קשה בהתנגשות עם הסורים, נשתנו יחסי הכוחות הפנימיים, והסורים פנו מול הנוצרים, הממשלה שבאה אחרינו, ממשלת הליכוד, עד אפריל 1981 המשיכה במדיניות הממשלה שלנו, על בסיס העקרונות שצינתי קודם לכן. נוצר מצב של יציוב, הסורים שקעו בביצה הלבנונית מבלי יכולת להבליא להכרעה ברגה, ובעצם בשנת 1980, חלפו דרך לצמצם את הנוכחות שלהם באזורים המאוספלים ולהתרכז בבקעת הלבנון שראו בה יותר הגנה על דמשק מאשר מעורבות בלבנון, שהיתה החתימה מהעקרונות של המדיניות שנקבעה על ידינו, בהפעלת חיל האוויר כנגד הסורים, הכנסת טילי קרקע אווירי בנייתם התקיים מבצע לזטני, שבסיומה הצועת חדר חשש והרחיק במידה מסוימת את המחבלים, למעשה ב-1981 עמדנו במצב שיכולת החזקה של המחבלים מלבנון לשטח ישראל באוויר, בזבשה ובזים צומצמו במידה זנפאתה, אבל בא תשובת המחבלים היתה התעצמות בכלי נשק ארטילריים שניתן להפעיל אותם כנגד עיר הישובים מחוץ לשטח חדאד, מחוץ לשטח יוניפיל. שיטת הפעולה בעיקרה היתה נכונות לפתיחה באש, החזקת הישובים כפחד מתמיד של הפגזה ושיבוש אורח-החיים, פעילות מחבלים, בעיקר דרך גזרות אחרות כמו ירדן, השטחים, פה ושם נסיונות גם באופן ישיר מלבנון דרך הקווים שלנו, אבל בצורה מאוד, מאוד, מוגבלת. נוצרה בעיה לישראל: כיצד להגיב על פעולות פיגוע כאשר על פעולה פשוטה מהירה כמו הפצצה אווירית, תגובתם של המחבלים היתה שיבוש החיים ביישובי הצפון באמצעות הקאטיון שות והתותחים מאה, שלושים מילימטר. השאלה היתה: מה צריכה להיות המדיניות הישראלית? אני חושב, שהתשובה היתה חייבת להיות מעוגנת בתפיסה כוללת.

דומני שאני וחברים אחרים במפלגה הגענו לאיזו שהיא תפיסה מוסכמת, שניתן לסכמה כך:

א. את הבעיגה הפלשתינאית לא נוח לפתור באמצעים צבאיים בלבד, אלא תזדמנה

ב. את הבעיה הפלשתינאית צריך לפתור בעיקר באמצעים מדיניים, ותכנית המערך ידועה.

ג. לא ניתן לחסל סופית אף אש"ף אפילו בלבנון, באמצעים צבאיים בלבד.

ד. לכן המדיניות שלנו צריכה להיות מיועדת להשיג שתי מטרות: 1. באמצעים דפנסיביים ואופנסיביים סלקטיביים למנוע חדירת חוליות ומעשי פיגוע של מחבלים. 2. לא להשלים עם מלחמת התשה והיה אם זו תיכפה עלינו, לא יהיה מנוס מכניסת צה"ל לתוך שטח לבנון, הרחקת המחבלים מכל אותם אזורים, מהם ניתן להפגיז את הישובים שלנו. וזאת לא על מנת להישאר שם לתקופה ארוכה, אלא להביא, ובהקדם האפשרי, להקמתו של כוח בינלאומי, או רב-לאומי, שיחליף את צה"ל ויוכל למלא באופן אפקטיבי את המטרה הזאת.

לא גרסנו, אני מוכן לומר באופן חד-משמעי לגבי עצמי, לא גרסתי שישראל צריכה לצאת לפעולה יזומה, כדי להשיג אחת או כל שלושת המטרות הבאות: 1. סילוק הצבא הסורי מלבנון; 2. חיסול טוטאלי של אש"ף בלבנון; 3. הקמת ממשלה חזקה בלבנון, שתחזיר ללבנון את הריבונות והשלמות הפוליטית שלה.

לא ראיתי יעדים אלה כיעדים המצדיקים יוזמה צבאית ישראלית, פתיחה במלחמה, דעתי לא נשתנתה.

לא אכנס לפרטי המבצע, אלא למצב של היום ובעתיד. צה"ל עומד, מדינת ישראל עומדת היום במצב שעיקריו הם אלה:

1. אש"ף הוכה מכה קשה מאוד, להגיד שאש"ף חוסל יהיה לא נכון, אבל אש"ף קיבל מכה קשה מאוד; 2. סוריה קיבלה מכה קשה, בעיקר בשני תחומים, בענין האווירי בהפגת יכולת הפגיעה שלה ובחיסול מערך טילי קרקע אוויר, גם ביבשה, אבל בצורה מוגבלת יותר. צה"ל מבחינת השטח שהוא שולט בו, עבר מעבר לתחום הארבעים ק"מ; הוא סגר על בירות המערבית שהיא נצורה מכל עבר, מן הים על-ידי חיל הים הישראלי, ביבשה על-ידי ישראל והנוצרים; צה"ל נמצא בקרבת כביש דמשק בירות למרבית אורכו, הוא נמצא בחלק הדרומי של בקעת הלבנון, כלומר, צה"ל נמצא היום במצב שהוא לא השיג את סילוק הצבא הסורי מלבנון, הוא לא חיסל טוטאלי את אש"ף, הוא עדיין לא במצב, אם בכלל דבר כזה אפשרי, להכתיב הקמת ממשלה חזקה שתשיג את המטרה של שליטה לבנונית בלבנון, אבל יש בידו קלפים למשא ומתן מדיני להשגת יעדים כאלה. והשאלה שעומדת בפני מדינת ישראל היום, היא: למה לחתור ובאיזה סייגים? כל זאת במצב הנוכחי, אני לא עוסק בשאלות היפוטטיות, האם היה צריך להגיע, או לא צריך היה להגיע לאן שהגענו, לא אכנס לשאלות אלה בשלב זה. אנחנו כל אחד מאיתנו צריך לקבוע עמדתו היום, על בסיס הנתונים של היום, בין שהיה שותף, או לא היה שותף, לקביעתם.

לא שיניתי את דעתי בקשר לנושא על מה לא הייתי יוצא למלחמה. יחד עם זאת יש עובדות בשטח, יש גם עובדות פוליטיות. באשר למטרות הכלליות, קרי: הוצאת הכוחות הזרים, חיזוק שלטון מרכזי בלבנון, הוצאת אש"ף כגורם צבאי לפחות מדרום לבנון ובירתה, לאלה שותפה גם ארצות הברית, לא אומר שותפה מלאה, לא אומר וותפה לדרך, לא אומר שותפה לתנאים, אבל אינני יכול להתעלם מהעובדה הפוליטית ול הסכמה עקרונית כללית למטרות הנ"ל. לא שהדבר צריך לקבוע את עמדתה של ישראל, אבל באותה מידה ישראל לא יכולה ולא צריכה שלא להביא זאת בחשבון, נראה לי לפיכך, שהיום מוצדק לחתור לסילוק הכוחות הזרים מלבנון.

נראה לי שמוצדק היום, לחתור להקמת ממשלה לבנונית שתשלב בתוכה את הכוחות המסורתיים שנהגו בתקופות מסויימות לפעול ביחד, ובוודאי מעל הכל - להבטיח את המטרה הבטחונית הישירה המיידית, שהיתה המטרה המוצהרת של הממשלה, כצאתה למבצע שלום הגליל, - הבטחת רצועה של פלוס מינוס ארבעים קילומטר, שתהיה נקיה ממחבלים, שחישלט על-ידי כוח בינלאומי או רב-לאומי אפקטיבי שימנע את חזרת המחבלים, אבל ביחס למטרות הראשונות שלגביהם עדיין לא השגנו הכרעה צבאית, - קרי: סילוק הכוחות הזרים, הקמת ממשלה חזקה יותר בלבנון, פינוי בירות על ידי אש"ף, - ביחס לאלה אין ליזום את חידוש המלחמה בקנה מידה גדול על ידינו, בדרך מדינית - כן.

אם נידרש להחזיק בקווים תוך חתירה להקפדה על הפסקת האש, כדי להשיג את המטרות האלה, כדי לתת תוקף או עוצמה לכוחות המעוניינים בהשגת המטרות

המדיניות, - כן, להמשיך ולהחזיק. המטרה שעליה יש עמידה עד הסוף היא המטרה
הבטחונית המיידית, הרצועה של הארבעים קילומטר.

לא אנחנו מנהלים את המשא ומתן, אבל אנחנו צריכים לקבוע את עמדתנו, אנחנו
חייבים את זה לעצמנו, לעם בישראל; במצב של היום במשא ומתן המדיני, במציאות
שנוצרה, יש לעשות הכל כדי להשיג את שלושת המטרות. אם זה מחייב הישגות
בקווים - כן, תוך הקפדה על הפסקת האש במאמצים לחיזוקה, לא היגררות אחרי
פרובוקציות, לא נסיונות לשיפור עמדות, ואינני מאשים מישהו שעושה זאת, אני
רוצה להבהיר את עמדתי, אבל לא חידוש הלחימה ביוזמתנו בקנה מידה גדול, לא
כדי לכבוש את מערב בירות, לא כדי לכבוש את הכביש בין בירות לשטורה, כביש
בירות דמשק, לא לחדש את הלחימה בבקעת הלבנון. כדי להוציא את הצבא הסורי
מבקעת הלבנון - עמידה - כן; מאבק מדיני - כן; לא חידוש המלחמה בקנה מידה
גדול.

כך אני רואה את הדברים, ונדמה לי שזו צריכה להיות
עמדתנו. אוסיף ואומר, תשאלו: אם כבר היגענו לאן שהיגענו למה לא לגמור כאילו
את המלאכה? לא האמנתי לפני המבצע, ואינני מאמין היום, שניתן באמת להגיע
לחיסול טוטאלי של אש"ף אפילו בלבנון. בין הגבול לבירות ישארו רבע מליון עד
שלוש מאות אלף פלשתינאים; בטריפולי ישנם חמישים וחמישה אלף פלשתינאים,
מפקדות אש"ף, בסיסי אימון, יחידות; בבקעה מצוי אש"ף; בסוריה מפקדות אלטרנ-
טיביות של אש"ף. ואודה על האמת: אין לי אמון רב ביכולתם של הפלגים המסוכסכים,
העדות שיש להם רקע של אי-אמון הדדי, אם להשתמש בביטויים זהירים, אין לי אמון,
שבנסיבות של שנות השמונים אפשר להבטיח ממשלה יציבה לאורך ימים בלבנון שתוכל
לשלוט, כשהיא תהיה לבד ללא נוכחות של צבא זר שיתן לה גיבוי, בכל המיגוון
המסוכסך כולל הפלשתינאים, המצויים בלבנון.

לכן אני אומר: משא ומתן מדיני. עוד מלחמה על כל המשתמע ממנה, קודם כל
ביקר ביותר לנו - הקרבנות, וכמובן, בנוסף לכך - מעמדה המדיני של ישראל
ויכולתה באמת להבטיח את קיום המטרות הנ"ל לאורך זמן. נראה לי שבנסיבות
הקיימות אלה מטרות שאינן מצדיקות את חידוש הלחימה בקנה מידה גדול על כל
המשתמע מכך. לא הייתי בעד המטרות האלה לפני תחילת המבצע, ואינני בעד המשך
המלחמה כדי להשיג את המטרות האלה. פעולה מדינית - כן. פעולה צבאית - לא.

נקווה שמהו ממטרות אלה אכן יושג, אבל דבר אחד מרכזי, חייבים לזכור, -
את המטרה המרכזית, שהיא - הבטחון של ישובינו בצפון, על כך - מאבק ללא תנאי,
ללא פשרה.

* * *

ישראל גלילי: הערה קצרה. אני רוצה להעיד כי אני רואה ערך תנועתי ומדיני רב לעובדה, שכתקופת המבצע, הפורום הפוליטי של המערך, חבריו בוועדת חוץ ובטחון של הכנסת, שהם יצחק רבין, חיים בר-לב, שמעון פרס, דני רזוליו וחברים נוספים, נועצים מפעם לפעם לקביעת עמדות והבאתם בפני הגורמים המוסמכים ביותר. אני רוצה להזכיר שעוד בארבעה עשר ליוני נקבעה עמדת המערך ובה בין השאר, להימנע מכיבוש בירות ושליטה בבירת הלכנון, להימנע מהתנקשות יסודית ישראלית יזומה עם כוחות סוריה, לפעול במגמה לקצר ככל האפשר את משך שהייתו של צה"ל בלבנון.

יצחק הדגיש את זה. ראוי להוסיף ליתר הדגשה שהיתה זו לא רק דעתו האישית של יצחק, של חיים ושל חברים אחרים, אלא היתה זו החלטה פה אחד גם של הגורמים המוסמכים במערך שהובאו באורח המוסמך ביותר לידיעת הממשלה ואישיה המוסמכים. היתי מודה לחיים אם בין השאר הוא יעמוד גם על המצב המסובך הזה של יחסי אופוזיציה וממשלה בתנאים המורכבים הקיימים.

* * *

חיים בר-לב:

מלחמת שלום הגליל - הישגים וסייגים

הלקח העיקרי מן ההופעה המפוצלת של סיעת המערך בכנסת, בעת ההצבעה על חוק רמת הגולן, היה דיונים וסיכומים של מוסדות המפלגה המוסמכים בסוגיות ובנושאים שעשויים לעלות על הפרק, כדי שלנציגינו בכנסת תהיה עמדה מלובנת ומגובשת מראש. במסגרת הלקח הזה נדונה גם שאלת הלכנון עוד בינואר השנה, ואני רוצה לקרוא לכם שבעה סעיפים מתוך ההחלטה של לשכת המפלגה בסוגיה הזאת, בדיון שנערך בשבעה בינואר:

1. ישראל רואה בלבנון מדינה שכנה שעימה אנו שואפים לקיים יחסי שלום, ידידות ושיתוף פעולה.
 2. הקמתו של שלטון לבנוני ריכוני שיביא לארץ זו עצמאות מדינית ושגשוג כלכלי וימנע את התבססותם של גורמים זרים על אדמתה, הולמת את מטרותיה היסודיות של ישראל, וצריכה להיות מטרה לאומית בפעולות האו"ם והמעצמות.
 3. אין לנו כל תביעות טריטוריאליות בלבנון.
 4. ישראל תכבד את הפסקת האש כגבול לבנון כל עוד יכבדו אותה הצדדים האחרים.
 5. הבעייה הפלשתינאית, היא בעייה פוליטית שיש לה גם ביטויים צבאיים ולא ניתן לפתור אותה באמצעים צבאיים בלבד.
 6. פתרון בעיית הפליטים הפלשתינאים בלבנון המעניקה תשתית ארגונית לאש"ף יוכל להעשות רק בהסכם שלום כולל שבמסגרתו ייושבו רבים מהם כמדינה הירדנית הפלשתינאית.
 7. ישראל תדבק בהפסקת האש שהוסכם עליה בדרום לבנון, כל עוד היא תכובד על-ידי כל הצדדים. אם תיפתח מלחמת התשה מצד המחבלים יפעל צה"ל בלבנון במגמה להרחיק את המחבלים ובסיסיהם מהשטחים שמהם ניתן להפגוז את ישראל. בפעילות כזו תשאף ישראל להימנע מלהיכנס לעימות צבאי עם הכוחות הסוריים הנמצאים בלבנון.
- אלה היו החלטות הלשכה בינואר והן שהינחו, הדריכו וכיוונו את נציגינו בהתייחסותם לנושאים שעמדו על הפרק בשאלת לבנון.
- החלטות אלו הינחו את חברינו בוועדת החוץ והבטחון, ובסיעה בכנסת, ככל המגיעים שלנו עם הממשלה ובכל ההתבטאויות שלנו בדיונים השונים בוועדת החוץ

והכסחון. אני אינני חושב שהגענו לזמן בו יש טעם לנתח את השתלשלות העניינים מאז ההתקפה על השגריר שלנו בלונדון. אני סבור שכל עוד צה"ל מגוייס ואיננו יודעים מה מצפה לו, לא יהיה נכון מצידו של שום גוף ציבורי בישראל ללבן את השאלה הזו אף כי ידוע לכל שבענין הזה יש השקפות שונות, יש דעות שונות, היו אלטרנטיבות לתגובה ישראלית, אולי שונות מזו שאכן ננקטה. אבל כאמור אינני חושב שהיום וכעת זהו הזמן לעסוק בסוגיה זו, אין לי ספק שהדיון בשאלה הזאת עוד לפנינו. אנחנו כמערך הוכנסנו לתמונה ביום ראשון לפני שבועיים וחצי, כאשר הגליל היה במצב של התקפה רחבה מסיבית של אש המחבלים על יישובינו, ובאותו מעמד הודיע לנו ראש הממשלה על החלטת הממשלה לנקוט במהלך צבאי שמטרתו להרחיק את המחבלים ולמנוע מהם אפשרות לחזור לדרום לבנון לטווח שממנו אפשר להפגז את היישובים שלנו.

באותו הקשר הוזכר שטח של כארבעים קילומטר, והוזכרה פעולה שצריכה להסתיים תוך 12 או 24 אולי קצת יותר שעות. לאור ההחלטה של מוסדות המפלגה שאין להשלים עם מלחמת ההתשה לאורך הגבול, ולאור העובדה שהגבול הצפוני היה נתון להתשה כזו, אנחנו נתנו את ברכתנו למהלך הזה, שנועד להתבצע בעצם תוך כדי הודעת ראש הממשלה שלנו עליו.

אבל כפי שאמרתי, זו היתה הפעם הראשונה, שאנחנו בסוגיה הזאת הוכנסנו לתמונה לא לצורך התייעצות, לא לצורך מתן חוות דעת, לא לצורך ניתוח הענין, אלא לצורך קבלת אינפורמציה. מאחר שהאינפורמציה היתה כפי שצינתי, פעולה שמטרתה להרחיק את המחבלים מטווח האש, אנחנו על הפעולה הזאת ברכנו. זאת היתה גם עמדת הסיעה בכנסת ביום שלישי של השבוע הראשון של המלחמה, כאשר סיעת חד"ש הגישה הצעת אי-אמון, ואנחנו חרף העובדה שאין לנו אמון בממשלה הזאת, סברנו שתוך מערכה צבאית, לאור דברי ראש הממשלה באותו דיון שאמר בין היתר, ואני מצטט: "אם אנחנו נשיג את הקו ארבעים קילומטרים מן הגבול הצפוני שלנו, נעשתה המלאכה, תופסק כל לחימה" לאור המצב והדברים האלה של ראש הממשלה התנגדנו להצעת אי-האמון של חד"ש כסיעה.

אבל הלחימה כזכור וכידוע נמשכה, וההתערבות הראשונה שלנו תוך מהלך המלחמה היתה כאשר התברר שלמעשה צה"ל עומד בצורה יזומה לטפל בסורים. אנחנו, בוועדת-חוץ ובטחון מתוך האינפורמציה שקיבלנו, הגענו למסקנה, שזה אכן המהלך הבא. מצאנו לנכון, להודיע לראש הממשלה שלדעתנו אין לנקוט ביוזמה כזאת, יש להסתפק במטרות המקוריות של המבצע, ולפתור את הבעיה במזרח הלבנון שבו מצויים מחבלים במערך הסורי, בהתחייבות סורית, שאכן המחבלים לא יפעלו משם. כשם שסוריה מונעת פעילותם לאורך רמת הגולן מאז מלחמת יום הכיפורים כן עליה למנוע פעולת מחבלים מאיזור הבקעה. אנחנו הודענו זאת לראש הממשלה, ההודעה התקבלה, תשובתו היתה שגם לדעתו לא צריכה ישראל להיות מעוניינת במהלך הזה, אבל כפי שאנחנו יודעים המהלך נעשה, והצבא הסורי נהדף צפונה בבקעה הלבנונית. ההתערבות הבאה שלנו היתה כאשר התברר לנו שצה"ל עומד להכנס לבירות: אנו סברנו שזהו מהלך בלתי נכון, והתבטאנו כך גם בוועדת חוץ ובטחון, גם פומבית ובענין הזה עמדתנו לא היתה שונה מעמדת הממשלה, כי גם הממשלה, גם ראש הממשלה, גם שר החוץ, ערב צאתו לאירופה, גם שר הבטחון, ודוברים אחרים של הליכוד אמרו על בירות: "חס וחלילה".

למרות זאת התפתחו העניינים כך שכגעות השולטות על בירות מדרום וממזרח נמצא צה"ל, וברגע זה החלק של בירות המערבית, הוא החלק היחידי שבעצם נמצא בידי המחבלים, כאשר שטחה של בירות נמצא או בידי צה"ל, או בידי הפלנגות הנוצריות. במצב הזה, ולאור העובדה שהוסכם על הפסקת אש, דעתנו היא שאין להרחיב את האחיזה הישראלית בתוך בירות, אין להיכנס למערב בירות, אלא יש לשמור עד כמה שאפשר על הפסקת האש, ויש להימנע מהיגררות לפרובוקציות שלא מן הנמנע שקיימות בשטח. זו היא העמדה שלנו, והנימוקים לכך, אני חושב, הם ברורים.

איננו מאמינים שכניסה למערב בירות תחסל את אש"ף סופית, דיבר על זה יצחק, ואין צורך שאני ארחיב. בטריפולי, בדמשק, בתוך המחנות בדרום לבנון, ובאזור טריפולי, יש פוטנציאל לטרור הפלשתינאי, ואין להערכתנו אפשרות, על-ידי מהלך צבאי, גם אם בירות המערבית תיכבש, לחסל את בעיית הטרור הפלשתינאי, וודאי ובוודאי לא את הבעיה הפלשתינאית. ומאחר שמדובר במהלך צבאי בשטח בנוי, בעיר גדולה, צריך להניח שמהלך כזה איננו יכול להיות מהלך שולי, סביר להניח שעל אף

היכולת להשתלט על מערב בירות, ההשתלטות הזאת תגבה את המחיר, ואם לשקול את המחיר גם בקורבנות, גם במעמדה של ישראל כמשתלטת על בירה לבנונית, על בירה ערבית, המחיר הזה איננו מצדיק את התוצאה, את התמורה היחסית.

הישגי צה"ל במלחמה

לדעתנו יש לשמור על הפסקת האש, לא להיגרר לפרובוקציות שיתכן וקיימות. לא להרחיב את ההיאחזות, את האחיזה הצה"לית, לתוך בירות המערבית. עם זאת, עד השלב הזה הושגו הישגים. וצה"ל נמצא היום, למעשה סביב בירות. ומערב בירות היא מכותרת.

וכן יש נתק בין הכוחות הסוריים, בבקעה ובמזרח, ובין שרידי הכוח הסורי, בתוך בירות. זהו מצב, שהוא מהווה קלף רציני מאוד בידי ישראל, למיצוי פירות נוספים במישור המדיני.

אבל כאן, צריך להבחין, בין נושאים שהם כנפשנו, שהם תנאי כל יעבור, ובין מטרות שחשוב מאוד להשיגן. רצוי מאוד להשיג אותן, אבל אין הן מצדיקות השגתן על ידי מהלכים צבאיים נוספים.

אשר לפעולה של צה"ל, כל מי שמתמצא, כל מי שהיה שם, כל מי שביקר, כל מי שנפגש עם הלוחמים, יודע שצה"ל עשה כאן עבודה נקייה ומופלאה, הן מהבחינה הצבאית הישירה, והן מבחינת מוסר הלחימה וטוהר הנשק.

המערכה הזאת היתה והינה מורכבת, מסובכת ומיוחדת מהרבה בחינות. קודם כל האויב. האויב היה והינו המחבלים, אלפי מחבלים. מעורכים בתוך ישובים אזרחיים, כאשר קשה מאוד להבחין בין לוחם אש"ף ובין אזרח לבנוני.

ברקע היה וקיים הצבא הסורי, שבתוך לבנון יש לו אמנם רק כרבע מכוחו, אבל הוא משתרע כמובן, גם ברמת הגולן, והבעיה הזאת של הסורים, מהיום הראשון ועד היום הזה, מחייבת התייחסות מיוחדת והתייחסות במישור צבאי מלא.

השטח הוא שטח קשה מאוד, שטח הררי, שטח בנוי. אמנם צה"ל התנסה בהזדמנויות שונות גם בשטחים הרריים, וגם בערים, ובישובים בנויים. אבל בריכוז כזה, זוהי הפעם הראשונה.

וחרף כל העובדות הללו, מבחינה צבאית, צה"ל השיג כל מטרה, כל משימה שהדרג המדיני הטיל עליו, תוך כדי שמירה מירבית על אי פגיעה באזרחים.

עם זאת, צריך להיות ברור, שאי אפשר לטהר ערים וישובים אזרחיים ממחבלים מבלי גם לגרום לנזק למבנים. וגם פה ושם - לפגוע בכאלה שאינם מחבלים.

זה צריך היה להיות ברור, וזה ודאי ברור לכל מי שמטיל על צה"ל להשתלט ולטהר ישוב. וזה ודאי ברור לכל אחד, שהתנסה באיזה שהיא צורה, בסוגיות מעין אלו.

אבל במסגרת האילוצים והמיגבלות הללו, צה"ל עשה את המיטב. צה"ל הצליח במערכה הזאת, אולי בפעם הראשונה, גם לרכז כוחות כמותיים ואיכותיים, שהיו לטובתו באופן מלא וחד-משמעי.

מול אויב של כעשרת אלפים מחבלים, וכשתיים, שתיים וחצי דיוויזיות סוריות, הצליח צה"ל לרכז כוח בעוצמה פי שלושה. וזוהי בפעם הראשונה שצה"ל נהנה מיתרון כמותי. בדרך כלל עמד צה"ל במבחינים כשיחסי כוחות היו הפוכים. גם מהבחינה האיכותית, לפחות בחיל האויר, בפעם הראשונה היה לחיל האויר שלנו גם יתרון איכותי במטוסים ובאמצעי הלחימה, על הצד השני.

אנחנו יודעים שגם במערכות כשלא היה לנו יתרון איכותי, במלחמת ששת הימים וגם במלחמת יום הכיפורים בקרבות אוויר ידנו היתה על העליונה, תמיד. בששת הימים, יחס ההפלות בינינו ובין הסורים והמצרים, היה - 30 ל-1. במלחמת יום הכיפורים עלה היחס ל-50 - 1 בקרבות אוויר. במלחמה הזאת היחס הגיע ל-85 - 0. מצב זה בא לנו בזכות היתרון של גורם האדם אצלנו, אבל גם בזכות יתרון המטוסים שלנו, יתרון הא'פים למיניהם, על הצד השני.

אומרים, בגין אומר שהמערכת הזאת, חיסלה את טראומת יום הכיפורים. אני חושב שזה נכון, בתחום אחד, והוא תחום הטילים.

במלחמת יום הכיפורים הטראומה נבעה בעצם משתי עובדות: האחת ההפתעה הטוטא-לית שהיו לה השלכות לאורך כל המלחמה ובכל תחום ותחום החל מההצטיידות ויציאת הלוחמים מהימ"חים, ישר לחזית וכלה במהלכים ובתכניות. העובדה השנייה, הספצי-פית היתה בתחום הטילים.

המערכה בלבנון לא השפיעה על טראומת ההפתעה. כי במערכה הזאת, אולי יתרון ההפתעה היה לצידנו. אבל בשאלת הטילים, הוכח שיש תשובה, במקרה הזה, מוחצת. בכל מקרה יש תשובה. ועל כך יבואו על הברכה כל אלה, שמאז ראשית תופעת הטילים, ובמיוחד אחרי מלחמת יום הכיפורים ועד המבחן הזה, שקדו על פיתוח אמצעים ופיתוח תורה אשר עמדו במבחן.

בקטע הזה של הטילים אני אכן חושב, שהמערכה הזאת, חיסלה את הטראומה הזאת. אבל עם כל הישגיה, צריך לזכור לפי ההגדרה שלי, שאין זאת מלחמה, למרות שהיא קרויה כך בפי רבים. מלחמה אתה עורך עם מדינה. ולא היתה לנו כאן מלחמה, לא עם לבנון ולא עם סוריה. במלחמה בדרך כלל, כל הכוח שעומד לרשות הצד השני, נכנס לפעולה. במקרה הזה, כפי שכבר אמרתי, הסורים לחמו רק עם הכוחות שהיו להם בתוך לבנון. וזה בערך כרבע, או בדיוק, רבע מהכוח שלהם.

אבל למרות היתרונות האלה, שעמדו לישראל, במערכה הזאת אני סבור, שההישג הצבאי וההישג של ההתנהגות המוסרית, בה מולאו המשימות הצבאיות הם כבירים וכולנו מברכים על כך, לא רק את צה"ל, אלא גם את התקופה הזאת שצה"ל התקיים תחת ממשלת הליכוד; שתחת הנהגת הממשלה, בכל אופן, כל הדברים הללו, נמשכו, ואכן הוכחו.

ללא שיעור חול פוליטי

במלחמה הזאת, היה עוד דבר אחד ייחודי והוא, העדר שיעור החול הפוליטי. בכל המלחמות שלנו, אולי להוציא את מלחמת העצמאות, למעשה מן היריה הראשונה החל שיעור החול הפוליטי לפעול. ועברו שעות מעטות ולפעמים ימים, וישראל, בצורה חריפה יותר או חריפה פחות, נקראה להפסיק את הלחימה כאשר היו לה הישגים. גם במלחמת יום הכיפורים, שיעור החול הזה, לא התחיל להתרוקן כשהמצרים והסורים תקפו אותנו. הוא התחיל להתרוקן אחרי שהסורים נהדפו מרמת הגולן וצה"ל נכנס לתוך סוריה, אגב, עם טנקים שרמנים בחלקם, בנחיתות טכנולוגית וכמותית, וכאשר התברר שבמערב התעלה, נמצאים כוחות ישראליים משמעותיים. אז התחיל השיעור לתקתק והפסקת האש נקבעה ל-22 באוקטובר, כשהרוסים כבר ב-19 דרשו אותה. ב-24 לאוקטו-בר נפסקו הקרבות.

גם במלחמת קדש, היה שיעור חול כזה, מאוד מאוד יעיל, לא רק כלפינו. במערכה הזאת, אפשר לומר שעד הרגע הזה, אין שיעור חול. ועובדה זו לא היתה מובנת מאליה לפני המערכה.

האמריקאנים כזכור וכידוע - במשך כל השנה האחרונה התריעו ללא סוף והזהירו בדרגים שונים את ישראל שלא להיכנס למהלך צבאי בלבנון.

ביום חמישי של שבוע הלחימה הראשון, בשעה 2.00 לפנות בוקר, העביר נשיא ארה"ב שדר לראש ממשלת ישראל: בשעה 6.00 הפסקת אש. ואם לא תסכימו עלול הדבר לסכן לא רק את שלום העולם, אלא גם יפגע או עלול לפגוע ביחסים שבין שתי המדינות היקרים כל כך לארה"ב ולנשיאה.

למרות כל זה, אנחנו נמצאים היום ביום הלחימה השמונה עשר, כבר התשעה עשר, כלומר, לא 12, 24, 48 שעות, אלא לאחר 450 שעות ואין על ישראל לחצים משמעותיים להפסקת האש או להפסקת הפעולה.

גם זהו ייחוד במערכה הזאת. אין זה אומר שכך יהיה גם בהמשך.

שאלה: האם זה נכון, שבאותה עת עם בוא השדר דחה הייג את בואו הנה?

חיים בר-לב: לא באותה עת, אלא למחרת, בשעה 2 בלילה, הגיע השדר. ממשלת ישראל הודיעה, שעקרונית היא מוכנה להפסקת אש. אבל כתנאים אלה ואחרים, וסוריה איננה מקבלת אותם. אז הודיע מזכיר המדינה הייג, שהוא עומד לבוא. זה היה ביום שישי בבוקר. כעבור כמה שעות הוא הודיע על ביטול כוונתו לבוא. וברגע זה, כפי שאנחנו יודעים, נמצא השגריר חכיב, בנסיונותיו להסדיר את העניינים.

אבל העדר השעון הפוליטי הזה לא רק מגדיל את חופש הפעולה של ישראל, אלא הוא בעצם, במידה רבה, מטיל את כל העול, של ההתפתחויות לעתיד, על ישראל.

ושעון פוליטי הוא בשלבים מסויימים מאוד מכביד ומגביל. אבל אם נזכור את מלחמותינו בעבר, לא אחת הוא בעצם היה פתרון לבעיה. כאן, לעת עתה לפחות, אנחנו נמצאים במצב שהאחריות היא כולה עלינו. אין עלינו חובה ולחצים ממשיים וקביעות חד משמעיות לנהוג כך או אחרת. ארצות הברית יש לה שיקולים משלה. כאשר גרומיקו אמר לו להייג אתם הופכים לוואסאל של ישראל, ענה לו הייג, בדרך של הלצה: העיקר שיתנו לנו להשתמש בצה"ל. זה התפרסם, הוא לא הכחיש. ביוגוסלביה יש פיתגם שפירושו הוא: כל הלצה היא חצי אמת.

ארה"ב, מתוך שיקוליה היא, שהם זכותה הבלתי מעורערת, יתכן שהיא מוכנה להקנות חופש פעולה לישראל.

בריה"מ, אנחנו רואים מה היא עושה. כזאת היתה לגביה ההערכה של רבים בתוכנו. כשם שארה"ב אמרה פעם לישראל, שהיא ערבה לבטחונה של ישראל, אבל לא לכיבושה, כך, אפשר להניח שבריה"מ אומרת לסוריה שהיא ערבה לה, אבל לא להרפתקאות שלה בלבנון.

מכל מקום, האחריות היא עלינו. במידה רבה, מה שאנחנו, מדינת ישראל נחליט, זה מה שיהיה. ואני רוצה לסיים ולומר, שבעמדתנו היום, נוכח העובדות בשטח ונוכח ההתפתחויות עד כה אנחנו רואים כתנאי - שטח של כ-40 ק"מ צפונית לגבול שלנו, נקי ממחבלים ומובטח שמחבלים לא יחזרו אליו.

זהו תנאי, שאם אפשר לפתור אותו בדרך כינון כוח רב לאומי, אפקטיבי הרי זה מצויין. אם אי אפשר, גם אז זהו תנאי. מעבר לזה יש יעדים רצויים. יצחק ציין אותם, ואני רוצה לחזור עליהם.

רצוי לנו מאוד, שבלבנון תקום ממשלה יותר חזקה. רצוי לנו מאוד, שהמחבלים הלכודים במערב בירות יתפרקו מנשקם ולא יחזרו לשם. רצוי לנו מאוד, שהסורים יחזרו לסוריה. אבל למען היעדים הרצויים הללו, לדעתנו, צריך לערוך מאבק מדיני, על בסיס ההישגים הצבאיים, שהישגנו אותם עד עכשיו. ואין הצדקה לחדש את המלחמה ביוזמתנו כדי להשיג אחד או את כל היעדים הללו.

זוהי העמדה שלנו. אנחנו מבחינים בין תנאים, שהם האינטרס הבטחוני הישיר של ישראל, שהם היו, אגב, המטרה המקורית של המערכה הזאת ובין פירות של הישגים צבאיים, שהם בגדר יעדים רצויים.

איננו יודעים מה תהיה עמדת הממשלה. איננו יודעים אם עמדת הממשלה תהיה בענין הזה חד משמעית. אבל חשוב, שלתנועת העבודה בענין הזה תהיה עמדה חד-משמעית וידועה, והעמדה היא זו. השמענו אותה גם בציבור, קיימנו עליה דיון בסיעת המערך שלשום בערב, וההחלטות פורסמו.

ואני רוצה לאחל לישראל, וגם לקוות, שאכן היעד, המטרה, התנאי, יושגו באופן מלא, ושגם יהיו לנו הישגים מעבר לזה.

* * *

בירור תשתיות - נוכח המלחמה

שאלת "מה לפניכם?" היא המבטאה את הדאגה העמוקה של כולנו בימים האלה. עיקרה של דאגה זו: האם ההישגים הצבאיים ישמשו קלף מיקוח ולחץ להשגת יעדים מדיניים עתידיים או יהיו רק שלב בחתירה לעוד הישגים צבאיים, כפי שהיה במהלך המלחמה הזאת במעבר מהקטע הראשון שלה אל המהלכים שבאו אחריו, על אף ההכרזה של התוקעים המוסמכים בכל השופרות, כי "כל מטרות המבצע הושגו!" - כבר ביומו השני. ל"הרחבה זוחלת" כזו של מלחמה קוראים - "ניצול הצלחה". מדוע לא נדאג ונחשוש שמא ההצלחה הנוכחית תדחוף להריץ את הכוח להצלחות צבאיות נוספות, ש"תתנה בידינו קלפים" עוד יותר טובים, שיאפשרו "קטיף פירות" מדיני "עוד יותר מוצלח"? יש הגיון מפחיד בהסלמה כזו, והשאלה המנקרת היא: עד היכן? ובעצם: למה באמת חותרים? למה מתכוונים, או התכוונו מלכתחילה, במלחמה זו?

רצוני להבהיר ולומר, כי אני שלם עם המבצע הזה כפי שבוצע בשלכיו המוגדרים, שהוצהרו כמטרתה של מלחמה זו. אבל בהתפתחותם של הדברים אתה מוצא את עצמך בנסיבות חדשות לגמרי, שכלל לא אליהן התכוונת, לא בהן רצית ולא אותן ראית כמטרה בעת שנפתחה המערכה. תחושת "אי-הנוחות" המלווה אותנו במלחמה זו מקורה באי-האמינות המצטברת כפי העומדים בראש המערכה ומקבלי ההחלטות, החל מן ההודעות הרשמיות על המטרות והיעדים, דרך היעדר מידע מוסמך, - המוסבר כמדיניות המכוונת ליצירת "ערפל-קרב", שתפקידו להכביד על האויב - וכלה בתכנון ומידת דיוקן של הודעות דובר צה"ל על המתרחש בשדה הקרב ממש.

תחושה זו מביאה אותנו לחשש, שמא התרחבות המלחמה אל מעבר למטרותיה המוצהרות, היתה מתוכננת מראש ובמחשבה תחילה אלא שפשוט יותר היה, למי שהיה, להגיע ליעדים אלה בצורה "זוחלת", תוך השגת "הסכמות" בדיעבד. אבל מעבר לכל החששות האלה - ואומר עוד אחר-כך, דברים אחדים בענין זה - ומעבר לכל הספקות, ואי-האמון - קיימת העובדה, שכלכנון ובעיקר בדרומה, הלכה והתגבשה מדינה פלשתינאית-עראפאית. ובדיוק מאותן סיבות שאנחנו בעקשנות מתמשכת, כמעט עיוורת, מתנגדים להקמת מדינה פלשתינאית בגדה - בדיוק מאותה סיבה, עם הבדלים לא-משמעותיים, צריכים להבין, כי לא תתכן השלמה מצדנו לאורך זמן עם מדינה אשפ"ת חמושה, מתארגנת ומתעצמת - בגבולנו הצפוני. זהו ענין קיומי עבורנו. לגבי כוונותיה של מדינה כזו לא יכולים להיות שום ספקות בתוכנו. יעודה ההתקפי, החבלני, ההרסני של ישות זו לגבי ישובינו וישיבתנו בצפון-הגליל, היא עצם תכליתה. נותרה רק שאלת העיתוי, הנוח למימוש המטרות שלשמן התארגן כל מה שהתארגן שם. לכן אני שלם עם היוזמה הישראלית ומטרות מבצע "שלום הגליל" כפי שהוצהרה עם פתיחתו. ועוד, אסור שתחושת אי-האמון שלנו בכוונות האמיתיות והנסתרות של מכווני המדיניות העכשווית בישראל, תסתיר מעינינו או תשכיח מתודעתנו את עובדות היסוד של תנאי קיומנו כאומה וכמדינה בעולם. ידיעה זו רכשנו תוך נסיון מצטבר. בשעות גורליות וקשות לקיומנו אנו מוצאים עצמנו שוב ושוב במצב של בדידות. כך היה כאן בארץ ישראל, מראשית הגשמת הציונות ועד תקומת מדינת ישראל וכל שנות קיומה של המדינה. בדידות זו ליוותה אותה כל השנים ביחסינו עם האומות במאבקינו על זכויותינו, בעמידתנו על צדקתנו. הכינוי "משוחדות", שזרק ראש-הממשלה כלפי אמצעי-התקשורת בעולם ואופן דיווחם על המתרחש במלחמת הלכנון, מגדיר אותה נכונה. זה אינו חדש עמנו. העוינות כלפי הענין הישראלי מזדקרת בכל כלי-התקשורת בעולם. ואלה כידוע, מעצבים את דעת-הקהל. כך היה מאז ומעולם וכך גם הפעם. אין זה קשור ולא נובע מהמסטר הפוליטי הנוכחי בישראל, או מצדקתה או אי-צדקתה של מלחמה זו. זה היה גם כשאנחנו היינו ליד ההגה וכשאנשינו היו אחראיים לעניינים. זכרו את מצבנו במלחמת השחרור, כמוצאי מבצע "קדש", ערב מלחמת ששת הימים, כמוצאי מלחמת יום-הכיפורים. מלבד חריגים בודדים - הפנה לנו העולם תמיד את ערפו.

בשנת 1974, שהיתי שבועות אחדים בארצות-הברית. היה זה לאחר מלחמת יום-הכיפורים וסמוך לאחר מעשי הרצח האכזריים שביצעו החבלנים בנהריה, ולאחר ימים מעטים - גם בכית-שאן. בו-בזמן הוזמן עראפאת לנאום באו"ם ולהציג לפניו את ארגונו ותביעותיו. בכל רשתות הטלוויזיה שידרו את הופעתו בפני הבמה הנישאה ביותר של אומות העולם: הוא הופיע שם במלא הדרו כשאקדח לירכו וענף עץ-זית בידו ושטח את טיעונו חדורי הארס כנגד הציונות ומדינת ישראל. עם תום נאומו - הזדעזעו כתלי האולם המלא מפה לפה מתשואות ממושכות. אחרי ניגוש אל הדוכן נציג ישראל, וכמו לפי פקודה - התרוקן האולם. והנואם - נאם אל החלל הריק, העיוור והחרש. הדבר לא קרה בתקופת שלטון הליכוד. שהרי עובדת בדידותנו, גורל העמידה על נפשנו לבדנו, וכפי כוחנו - בסיוע חמרי ומדיני של ידידים מעטים ביותר - זו עובדה היסטורית נחרצת; בכל הוויכוחים שלנו עם ממשלת הליכוד - אל לנו לשכוח אמת זו. אבל בהתפתחותה של מלחמת לבנון מתרחשים דברים ומתגלים מימדים ההופכים כמויות לאיכויות חדשות לגמרי. ממדי ההרס והקרבות, הן בקרב אזרחים לבנוניים או אחרים ואם בקרב חיילינו, אינם ענין של מקרה "פה ושם". זה קרה וקורה "פה". ולא "מקרה חריג", "יוצא דופן"... הכרחי לראות את הדברים בעינים פקוחות. בעקבות המלחמה נוצרה בעיה חדשה של פליטים, בגילוייה ההמוניים והאכזריים ביותר. אותו פסוק רומנטי בשיר-השירים האומר: "אתי מלבנון כלה, אתי מלבנון תבואי", כמעט ומסתרס ל"אתי ללבנון כליה תבואי"...

צורותיה, ביטויה וממדיה של מלחמה זו נמצאים לאור הערכים ההומניים, המוסריים והבסיסיים שלנו - על גבול "המתקבל על הדעת" וקרוב מאוד למעבר לו. וגם ענין זה אני קושר לשאלתי בפתחת דברי: "ומה הלאה?"

יודע אני, אפשר לשוב ולצטט את פסוקו הנודע של נתן אלתרמן מתוך "שירי מכות מצרים", שנאמר בהקשר-דברים דומה: "כי צדיק בדינו השלח, / אך תמיד בעברו שותת / הוא משאיר כמו טעם מלח, / את דמעות החפים מחטא".

אני רוצה שיבינו אותי נכון! אינני טוען שאפשרית מלחמה בלי התופעות הללו. אני טוען, שכתוצאה ממימדי האירועים כפי שהתפתחו במלחמה הזאת, הרי הרגישויות שלנו כלפי התופעות הנוראות האלה עלולות להתקוות ולהתעוות. אינני אומר זאת במשמעות מאשימה, כאילו מישהו רצה במתכוון בהרג ובהרס הרב. אבל אוי לנו אם אנחנו כתנועה אנושית, חברתית, לא נהיה מאוד מאוד רגישים לכך. וכאשר נשמעות פה ושם הערות כגון: "מה איכפת? זוהי מלחמה", או: "מגיע להם!" או: "גם הם עשו כך ופי-כמה יותר גרוע בבעל-בק, בתל-זעתר, כאל-חמה, עשו איש לאחיו..." ומביאים דוגמאות ואסמכתאות לרוב - אז יש לעצור. חברים, מה שלהם "מותר" - לנו לא מותר! והערות כאלה צריכות להזעיק אותנו ולקומם אותנו.

שאלות תשתית

המלחמה הזאת העלתה אל פני השטח, אולי יותר מאשר המלחמות שקדמו לה, שאלות-תשתית ראשוניות הנוגעות לעצם הווייתנו בארץ הזאת, ולעיקרי אמונתנו. שאלות של צדק וכוח. מלחמה ומוסר. נצחון הרעיון הציוני או אי-נצחוננו כפתרון לשאלות הקיום היהודי. ושאלה אחרונה זו עולה, לעתים בלחישת ובמקוטע, והיא מחלחלת ויורדת עד לשרשים, והיא מרחפת מעל פני כל השאלות האחרות, והיא המסוכנת והמאיימת מכולן. וזו השאלה: האם המחזוריות הפאטאלית של מלחמה כל שבע, עשר שנים היא מחזוריות אין-סופית? האם היא תולדה מוכרחת של הציונות, והיא גורלה, ואין ממנה מוצא ויש לקבלה כחלק בלתי נפרד ממנה מאז ועד עולם?

לפני זמן רב, בשנות ה-40, בעברך בדרך מן הצפון לתל-אביב של אותם הזמנים, היית פוגש, בדרך פתח-תקווה, על אחד הקירות, כתובה באותיות שחורות, גדולות, מעין סיסמא: "הצדק טמון בכוח - איגרו ברזל!". פסוק זה, הוברר לי מאוחר יותר, לקוח מתוך ספרו של ז'בוטינסקי, "שמשון". הוא נכתב על הקיר בוודאי על ידי מישהו מה"ארגונים הפורשים" דאז. לאדם צעיר, חניך-קיבוץ, שגדל על ערכים אחרים ושונים מאלה של אותם מצטטי הסיסמא, היה בכתובת זו משהו דוחה מאוד וזר ומאיים.

האמנם, הצדק טמון בכוח? ואנחנו התחנכנו על כך, שעצם השימוש בכוח כאמצעי להשגת מטרות יש בו משהו מגילוי של אי-צדק. אבל הטראגי והפרדוקסאלי בתהליך הגשמת הציונות הוא - שללא הכוח, ללא ארגונו, הכנתו והשימוש בו בעת ההכרח - לא ניתן היה לקיים את הצדק העמוק הטמון בשורש שאיפותיה ומטרותיה של הציונות.

והנה, חוששני, כי מטשטש והולך אצל רבים ההבדל והגבול שבין הכוח כאמצעי וכהכרח לא-יגונה לבין פולחן הכוח כשלעצמו, כמטרה.

יומרה לא קטנה היא עצם הנסיון להתמצא כיום בסיטואציה ולסמן קוי-מתאר של התמונה, כיווני התפתחות, יעדים ותוצאות אפשריות, תוך כדי ההתרחשות הנזילה. הדבר קשה שבעתיים עקב העובדה שאנחנו איננו בשלטון, לא אנחנו מקבלי ההחלטות וקובעי המדיניות. קשה מאוד לנחש מה תהיינה העמדות והיוזמות של הממשלה והאנשים הקובעים בה. חוששני, כי לא רק התנהגות הערבים איננה ניתנת לחיזוי הגיוני... צריך, איפוא, להתיחס אל הדיון שלנו תוך הכרת המיגבלות האלה ולראות בו מעין חשבון-פנים ראשוני לעצמנו.

מלחמה זו פרצה 40 יום לאחר השלמת הנסיגה מסיני, פינוי פיתחת רפיח, הריסת ימית ועקירת הישובים. בעקת הימים וקצב האירועים כמעט ושכחנו זאת. אם מדברים על "טראומה", על זעזוע לאומי קשה, על סימנים של התפוררות בריקמת האחדות החברתית-הלאומית שלנו, צריך ליחס אותם לתקופה הזאת. וקדמו לכך "אירועים מבשרים" - עוד בתקופת הבחירות, קיץ 1981.

אלמלא המלחמה הנוכחית היינו ודאי עסוקים ועסוקים, ובצדק, בלקחים של ההתרחשות הזאת, הלקחים החינוכיים, הפוליטיים, ההתיישבותיים, לקחים בתפיסות-יסוד שלנו וקודם-כל בשאלת היחס שבין התיישבות וגבולות, מדיניות והתיישבות, התיישבות ובטחון.

והנה, המלחמה, כאילו, דחקה והשכיחה את האירוע הקשה ההוא. וזאת סיבה נוספת לספקות המתגנבים באשר למטרותיה האמיתיות של המלחמה. יש טעם בסברה, כי בנוסף על מטרותיה המוצהרות - שעיקרן סילוק סכנת "מלחמת התשה" בצפון - יש לה מטרות-לוואי פנימיות. אחת מהן היא: "מלחמת הסחה", לממשל הנוכחי בישראל נדרשה הפגנת-כוח שתמחה מזכרון הציבור את הדימוי שאולי נוצר בארץ ובעולם עם פינוי סיני, הדימוי של ישראל חלשה, ניתנת להילחץ, אינה עמידה כבעבר. מסיבה זו נזקקה הממשלה גם לעיתוי שבחירה בו לחקיקת חוק-הגולן.

אני חושב, כי נוכח התופעות הקשות של התקופה הזאת בתחום החברתי, המתחים הפנימיים, ההתנגשויות של קבוצות אזרחים, מתיישבים וחוגים קיצוניים שונים עם כחות הבטחון בפיתחת רפיח, גילוי האלימות והפאנאטיות, שגבלו עם מלחמת-אחים ו"קידוש-השם", "התנועה לעצירת הנסיגה" ואביזריה, על כל הסערה הציבורית המתמשכת - נוכח כל אלה נחוצה היתה לממשלה איזו פעולה של ליכוד, איזה אקט קיצוני של התאחדות לאומית סביב מטרה קיומית משותפת ולמענה.

לממשל הנוכחי ולמנהיגותו נחוצה היתה לגיטימציה מחודשת בדעת-הקהל בארץ, בעם ובעולם. אין אני יכול להשתחרר מראיית זיקות וקשרים בין המלחמה שאנו שרויים בתוכה היום ובין המאורעות והשיקולים האלה, שנלקחו בחשבון כאשר החליטו לעשות את המלחמה הזאת עכשיו, ולעשות אותה כך!

לבנון - הבה נזכור - היתה המדינה שעליה אמרנו כל השנים: איננו יודעים מי תהיה המדינה הראשונה, שאתה תכרות ישראל ברית שלום, אבל המדינה השניה בוודאי תהיה לבנון. זה היה ברור, לכאורה, לכולנו. המדינה השניה - משום שתפחד להיות ראשונה, ולא משום שאינה רוצה בברית שלום אתנו. זאת אמרנו בעבר, עוד לפני השלום עם מצרים.

מה שעומד עתה על הפרק הוא - אם באמת, ואכן, המאורעות המתחוללים יולידו מקירבם תהליכים, שאכן יביאו לכך, שלבנון תהיה המדינה השניה, שאיתה תיכרות ישראל ברית שלום ויתחילו להיפתח לפנינו ולפני האיזור כולו אפקים חדשים.

ובכן, כאמור, לא חשבנו שאת כל המעשה שאנחנו עושים בארץ הזו נצטרך לעשות ולחיות כפי שאנחנו חיים, במחזוריות המלחמות שהיזכרתי, החוזרת על עצמה בשינויי נסיבות זה כ-35 שנים.

מה יהיה?

השאלה "מה יהיה?" היא השאלה שאינה פוסקת להטריד, והיא רוויה חרדה ודאגה. נחוצה לנו עכשיו עבודת-רוח ענקית, עבודת חינוך עצומה של חיזוק פנימי - בכדי לא להיתפס להילכך-רוח של קוצר-רוח.

התהליך שיביאנו אל המנוחה והנחלה והבטחון הוא, כמסתבר, הרבה יותר ממושך והרבה יותר מורכב. לפי הערכתי, הכל תלוי בתשובות שתינתנה לשאלות הראשיות, שלמענן נעשה על ידינו בארץ הזו מה שנעשה.

וקודם כל - כמה יהודים נהיה כאן? זו שאלת העליה והירידה. וכיצד נחיה ונעבוד כאן? איזה חברה תפתח כאן? חברה מושכת או, חלילה, חברה דוחה מרחיקה.

ושאלות אלו מתקשרות כמובן, לשאלה הפוליטית: מה משטר-חיים יתעצב פה חברתית, חינוכית, כלכלית? אנחנו מתעלמים מהתהליכים שכירסמו ומכרסמים בנו כבר שנים. המלחמה רק מסיחה את הדעת מהם. ועיקרם: כלכלה העומדת על כרעי-תרנגולת, ועל כרעי-עצמאות. הוויה חברתית פנימית של מתחים וניגודים חריפים ומחריפים בין חלקים שונים בחברתנו, ניגודים בכל מיני היבטים, ומתחים אשר חשבונות מפלגתיים ופוליטיים קצרי-טווח רק גורמים לליבוים ולחידודם.

ומול פני המלחמה, בהוויה הגיאופוליטית הנוכחית, מובלט שוב ובחריפות, כי איכות החברה הזאת, היא הכוח שלה. אבל במשטר הפוליטי שלה, זה שבמידה לא קטנה הוא היוצר כאן את ההוויה ומשפיע על הנורמות החברתיות והמוסריות המעצבות את החברה - איכות זו עומדת במבחן חמור. שכן, משטר זה משקיבל השראתו מערכים אחרים, מבקש לפתור בעיות על-ידי כוח, פולחן המנהיג, קיצוניות ושוביניזם ביחסים עם הערכים ובעמדות לגבי הפתרונות לסכסוך הישראלי-ערבי, של חידוד ניגודים בנקודות הכי-רגישות ביחסים הפנימיים-החברתיים - אך ורק כדי לשמור על שלטון. הוויה כזאת, היא סכנה לעצם אפשרות הקיום, ולעצם יכולת העמידה. והשאלה הבווערת העומדת עתה לפנינו היא: מה ניתן לנו ללמוד מבחינת הלקחים החברתיים, והפוליטיים מן הדבר המחריד הזה שנקרא "מלחמה"? והאם נסיק לקח מהנסיון הזה - כעם וכתנועה, - מבחינת אורח החיים וצורת ההתנהגות האישית והקיבוצית-ציבורית?

אני חוזר וטוען: ככל ששאלת העליה, ממדיה וקליטתה, לא תקבל מיפנה רדיקלי, ואנחנו נישאר במספרנו כפי שאנו כאן; וככל שנורמות החיים וההתנהגות והעבודה השוררים כיום לא תשתנינה - אז אותו "שעון-חול", שמדובר עליו, יאזל וילך. ו"שעון-החול" הזה הוא גורלי לגבי עצם קיומנו כאן. שהן, כאמור, מימדי העליה קשורים לא כמעט בטיבה ובטבעה של החברה הנבנית בישראל ובטיבו ובטבעו של המשבר הפוליטי במדינה, אף כי לא רק בהם.

רצוני להביא בזה קטע ממכתב, שנכתב לפני מאה שנה, בידי איש-ביל"ו, זאב דובנוב שמו, לאחיו ההיסטוריון שמעון דובנוב.

אותו איש-ביל"ו, כשהוא מגדיר במכתבו את המטרות הציוניות ודרכי השגתן, הוא נעזר בביטוי "המטרה הסופית"... וכך הוא כותב:

"המטרה הסופית, היא להישתלט ביום מן הימים, על ארץ ישראל ולהחזיר ליהודים את עצמאותם, אשר איבדוה זה אלפיים שנים. כאמצעים להשגתה של מטרה זו יכולים לשמש: ייסוד מושבות לעבודת האדמה, ולמלאכה, בארץ ישראל: ייסוד בתי-חרושת מסוגים שונים, והרחבתם ההדרגתית. חוץ מזה, צריך להרגיל את הדור הצעיר, לאחוז בנשק (...). אז יבוא היום הנהדר, אשר את בואו בישר ישעיהו בנבואות הנחמה הללוהטות שלו. (...) אז היהודים בנשק ביד, אם יהיה צורך בכך, יכריזו על עצמם בגלוי, לאדוני מולדתם הישנה".

לא פחות ולא יותר!

זוהי תעודה אחת מיני אלפי תעודות, שיכול כל אחד מאתנו ללקט, והיא מראה במה חיו ראשוני הציונות לפני כמאה שנה, במה האמינו וכיצד תיארו לעצמם את הגשמת המטרות.

אל העיקר!

והנה מתברר, לאחר מאה שנים של התנסות ציונית, שבמקום הבא לפתור את השאלה היהודית, במקום הבא לתת את הבטחון לקיומו של העם היהודי והאדם היהודי - הדברים הם כפי שהם כיום: הבטחון עדיין מאתנו והלאה, והפתרון לשאלת הפזורה היהודית, הוא עדיין מאתנו והלאה.

עוסקים השנה בישראל ובתנועה הציונית בעולם בציון מלאת מאה שנים להתייש-
בות ומאה שנים לציונות. ושערי מדינת ישראל - פתוחים לרווחה. והתחושה היא,
שאתה נתון כל הזמן בצורך לחזק את עצמך, מבחינת התפיסה הבסיסית והאמונה,
שהציונות היא אכן הפתרון היחידי להבטחת עתידנו וקיומנו, על אף הכל.

וכאשר התהליך המחזורי של מלחמות להבטחת זכות קיומנו כאן חוזר שוב ושוב,
יש הנתפסים לקוצר-אמונה, לפיקפוק בתקפן של תפיסות-יסוד ואמונות-תשתית.

לא מקרה הוא, שבעצם הימים האלה התכנסה בכפר גלעדי, ישיבת מרכז התנועה
הקיבוצית המאוחדת. לישיבה הזאת קדמו כינוסים תנועתיים איזוריים בכל רחבי
הארץ, והתכנסו ובאו אליהם חברים רבים.

בתוך הוויית המלחמה נאספו ובאו החברים לכפר גלעדי. אולי באו עקב חיפוש
אחר המפגש האנושי והתנועתי והצורך בתחושת שייכות, בתחושה של צוותא. עת כזאת
מכנסת חברים. אבל לצפות שבמין מפגש כזה תשמע כעין בשורה חדשה, איזה מלה
גואלת, ויפתחו לפנינו אופקים בהירים, לגבי הימים העתידיים - תהיה זו יומרה,
הגובלת בעזות-מצח. אני, מכל מקום, רחוק מלחשוב כך.

לדעתי, מה שעלינו לעשות בהתכנסות תנועתית כימים האלה הוא - בירור תשתיות.
שכן עלינו לחזור ולחזק את עצמנו לקראת הימים הבאים, הצופנים בתוכם קשיים
כבירים.

דיוננו היום הוא בבחינת: "דאגה בלב איש - ישיחנה" (בשין ולא בסמך).
אנחנו מתכנסים ביום הזכרון לטבנקין, ושמענו עליו דברים מפי ישראל גלילי
ונקראו גם דברים משלו, ואינני רוצה להביא מובאות נוספות. אבל נדמה לי כי
כדאי לציין ולומר, שאחד הדברים החשובים, שהיו בתופעה האנושית הזאת הקרויה:
טבנקין, היא הראיה האכזרית של המציאות. זו התכונה לקריעת כל האשליות, וכתוצאה
מראיה כזו - התביעה המוחצת, הישירה, אל עצמנו: לחשוף את כל כוחות העמידה.

שמעתי פעם מפיו הערה, אולי הערה צדדית, האומרת כי הטיפוסים האנושיים
והחברות האנושיות מסווגות, לדעתו, לפי איזה חלוקה אופיית-מנטלית: "ישנם
אנשים בווערים, וישנם אנשים כבויים; ישנן חברות בווערות, וישנן חברות כבויות".

מה שנדרש היום מאתנו בהתייחסותנו אל המצב וכנגזר מהערכת המצב הוא - הגדלת
התבערה הפנימית, במוכח של חידוד האמונה בצדק הבסיסי של חיינו והווייתנו כאן.

מה שמעסיק אותי ומדאיג בוויכוחים ובדיונים המתנהלים הפעם בארץ בעקבות
המלחמה, בעצמה גדולה לאין-ערוך מוויכוחים שהתנהלו בעקבות מלחמות בעבר, היא
התחושה, שמתכרסמת הרגשת הבטחון בצדקת הדרך. מחלחלים איזה ספקות, שבמידה שהם
מגיעים לרמה מסוימת או למעמקים, הרי הם מחלישים, ויוצרים היעדר-כוח מתוך
ערעור-יסודות.

כאשר אינך מאמין בצדקתך, כאשר אתה סבור, שהמעשים שאתה עושה נעדר מהם
המימד המוסרי - אין לך כוח.

אני מעריך, כי כאשר טבנקין השתמש במלים: "מלחמה", "כוח", "מאבק" - נתכוון
קודם כל וראשית כל, לצורות של פעילות אנושית יוצרת, מחוללת חיים וגוברת על
החידלון בטבע, במציאות, באדם עצמו.

אלה הן התכונות קונסטרוקטיביות. וחיינו היום משוועים לאופן חיים
ולצורת התייחסות למציאות, לאתגריה ולתביעותיה, כפי שעולה מהגישה הזאת.

אסיים את דברי בשני קטעים מדברי סופרים, המגדירים את מצבנו, אל נכון.

לשאלת השערים הפתוחים, כותב נתן אלתרמן לאחר מלחמת ששת הימים ואחרי מלחמת
יום-הכיפורים (בספרו "המסכה האחרונה", עמ' 70):

"היעדר העליה לא היה רק שיבוש או כישלון של פרוגרמה לאומית חיונית, הוא
היה יותר מזה, כשם שהעקרות היא יותר מאשר פגיעה במכסת הילודה. שערים אלה,
שערי העליה, עמדו זה מעלה מחמש עשרה שנה כגיחון פעור וקופא אל מול המדינה,
שקמה בפירוש מתוך התכוונות אליהם, ובשכילים; כגיחון פעור וקופא אל מול אותם
ערכאות וזירות משפט, שבהם עמד העם היהודי בדין עם אומות העולם על הזכות
להחזיק שערים אלה פתוחים; כגיחון פעור וקופא אל מול העובדה, כי לאחר היפתחם

עלה בם גל של יהודים נרדפים, שנותרו בעולם ולאחר-מכן, לפתע פתאום, הושלך הם והכל מתרוקן ואין בא. היחידים שהתפרצו מאז לעלות לישראל היו צבאות-ערב, שעל ונהדפו וחזרו ונהדפו ובין הדיפה להדיפה ומלחמה למלחמה חזרו השערים לריקותם ודימתם."

וקטע אחר, אף הוא, למרות שנכתב לפני כ-60 שנה, מגדיר לדעתי את המצב ואת הענין שבהם אנחנו עוסקים, זהו קטע ממאמרו של י.ח. ברנר "מחוץ ומבית", שנתפרסם בשנת תר"פ:

"היושר היישובי אתנו הוא, ואנחנו נעשה כשבילנו בארץ זו כל מה שאפשר. כל אחד ואחד מאתנו יעשה באמונה את המוטל עליו, ולא נוסיף עוד לשאול על כל מעשה קטן או גדול אם יש בו מן המדיניות הגדולה ומזיו שכינתה; מתוך עצבות וחוסר פרספקטיבות גרנדיוזיות אין השכינה שורה אמנם, אבל את העבודה עושים תמיד אנש הרצון העצובים, ולא הרוקדים לפני השכינה הגרנדיוזים. ולאנשים מן הישוב, עובד אדמתם, ועושים במלאכה ולא זוללים וסובאים, לא צעקנים ורעשנים, כי אם צנועים וענווים, כשרים וסגורים בתוך עצמם, המוכנים לכל מצב, מוכנים ליסורים. לאנשים כאלה לא יוכל כל אויב, יהיה ערבי או ישמעאלי, או גם לא ערבי ולא ישמעאלי". (כל כתבי יח"ב הוצאת הקיבוץ המאוחד, עמ' 168).

נדמה לי, שכאן נעוץ שורש הענין, בו הכל מתחיל ונגמר. על-כך עלינו להסתער תנועתית, אינטלקטואלית, חינוכית ומעשית-ארגונית - לחיזוק הרוחות ולהפניית הכוחות והאנרגיות הפנימיות שלנו אל העיקר.

* * *

בעיות במלחמת הלכנון

נושא יום העיון היה צריך להיות נושא שיש בו דיון רעיוני עקרוני על תפיסת הבטחון שלנו. אך יצא כך שמועד יום העיון חל בעיצומה של המלחמה, שהיא אמנם ללא ספק מלחמה על פי כל הסימנים, על פי העוצמות המגוייסות בה, על פי משך הזמן, עוצמות האש, החללים והנפגעים, ויתכן - שהמחלוקת אשר מסתמנת בינינו לבין הליכוד, היא גם לגבי יעדי המלחמה.

אני רוצה בזה להציג כמה בעיות שקשורות עם הנושא הזה, בעיות שעולות עקב המשבר הזה, ולהצביע על כמה דילמות אמיתיות בוויכוח הציבורי שקשורות בענין, המנקזות את כל השאלות שלפי דעתי צריכות להתברר ביום עיון עקרוני כזה על בעיות הבטחון. אני סבור שמוסד כמו יד טכניקין צריך, לאחר גמר המערכה, או לפחות לאחר תום הלחימה להעלות את מבצע שלום הגליל לכירור ולניתוח מעמיק.

המשבר הזה, חשף במלוא עוצמתו את הוויכוח הפנימי לגבי תפיסות מדיניות הבטחון שלנו, אני למשל חושב שאין זה מקרה שבהחלטות של הסיעה בכנסת ושל תק"ם בימי מלחמה אלה ראינו חובה לעצמנו להצביע על-כך שהמצב החדש שנוצר, - ויש מצב חדש, מחייב להעיר שזהו הזמן המתאים לפתח פעולה לפתרון הבעיה הפלשתינאית לפי תפיסתנו, לעשות את הנסיון בכיוון זה, לקיים דיאלוג בינינו לבין הפלשתינים-אים, כולל אלה שחיים במחנות הפליטים בדרום לכנון.

אין זה מקרה שבעיה זו, בשלב זה אינה קיימת כלל במחשבתה של הממשלה, שכן כאשר מתבצעת למעשה מדיניות סיפוח ביהודה ושומרון, הדבר הזה הוא בלתי אפשרי. זו נקודת ויכוח בינינו לבין הליכוד שעלתה עכשיו. נקודת ויכוח נוספת שאנחנו לפי הערכתי בורחים מכירורה: מהי משמעותה של הסכמה לאומית במדינת ישראל כיום. זו סוגייה רצינית ביותר, שכן, לפי דעתי היא בין המרכיבים החיוניים של יכולת המאבק שלנו על קיומנו.

בעיה נוספת הקשורה ישירות ליעדי המלחמה הזאת: מהי המשמעות של שם צבאנו: צבא הגנה לישראל. הוויכוח הוא: האם צה"ל הוא צבא הגנה או צבא התערבות?

אין לי ספק שהמלחמה שפרצה היתה בלתי נמנעת, אין לי ספק שהעוצמות שהצטברו של צבא סוריה בגולן, ושל המחבלים בדרום לכנון עם. מרכז הטרור הבינלאומי בכירות, תוך תיאום - אין ספק שהמלחמה לאחר שהיא פרצה לא בתיזמון שלנו, היא בלתי נמנעת, אבל מכאן ואילך - עומדת השאלה מה יעדיה?

אני לכן הייתי שלם עם החלטת הסיעה, (אני מאשר את הדברים שאמר חיים בר-לב, שהעבודה המשותפת של חברינו בוועדת חוץ ובטחון איפשרה לנו לגבש את דעתנו במהלך הימים האלה). עם כל הקושי הנפשי שבדבר, לא היה לי כל היסוס לגבי התנהגותי כאשר רק"ח הציעה הצעת אי-אמון בממשלה ביום השלישי ללחימה על יעד שלום הגליל, שהיה הסרת האיום המתמיד על הצפון, או על ישראל, שפירושו - השמטת הבסיס הטריטוריאלי של הפעולה הצבאית של אש"ף שאחד ממאפייניה הוא - היותה מעורבת ומעורבת בתוך המערך האזרחי שלה. ענין זה יצר בפנינו בעיות נוראות במלחמה הזאת ותורשה לי מלה אישית. ועדת החוץ והבטחון ביקרה כצידון. נפגשתי עם אותם המח"טים שעשו את הלחימה נגד אש"ף במערך האזרחי. אחד מהם הוא דובי הלמן, שכולנו מכירים אותו, (גבת - יוטבתה), השני הוא יאיר עוגן חבר יגור והשלישי הוא חבר רמת השופט או עין השופט. זוהי החבורה ששוחחנו אתה. אפשר להשתגע מהמאמץ המוסרי והנפשי להתמודד עם הסוגיה הזו של אויב זה בתוך מערך אזרחי. צריך להעריך את הפעולה והמאמצים של החבריה הזו להימנע מפגיעה באזרחים. אבל נשאלת השאלה: האם כדי להבטיח את שלום הגליל; האם כדי שצה"ל ימלא את ייעודו כצבא הגנה לישראל, האם הוא צריך להיהפך בעיני הגורמים הפוליטיים אשר מרכיבים את החברה הלכנונית, כמשענת הצבאית שעל גבה ועל כתפיה ייעשה נסיון להקים את הממשלה?

בנקודה זו יש להבחין בין התפקיד ההגנתי של צה"ל לבין תפקיד שחם וחלילה
עלול להביא אותו להיות "צבא התערבות".

אין לי ספק שכדי להשיג את היעדים, של הקמת שלטון יציב בלבנון, הוצאת
כל הכוחות הזרים מלבנון בו זמנית שפירושה הוצאת צבא סוריה מלבנון, הוצאת
צה"ל מלבנון, והשמדת הכוח הצבאי האש"ף - ישראל צריכה בלבנון כתובת. יש
בכוחה ליצור כתובת כזו, אם זו תהיה תיבת מכתבים או כתובת יציבה - זו שאלה
שאיני רוצה להיכנס בה. אבל האם על ישראל לקחת על עצמה שליחות לעשות סדר
מדיני במדינה שכנה? אפשר להגיד שזה לגיטימי, אבל לבנון משוסעת. איתמר רבינו-
ביץ וחנה זמיר בספר שלהם אומרים שאין לתמוה על מה שקרה ב-1975 עם מלחמת
האזרחים והתפוררות השלטון המרכזי, אלא יש לתמוה כיצד החזיק מעמד שלטון זה
עד 1975? מי שחשב שתנאי להבטחת בטחון ישראל הוא שלטון יציב בלבנון, צריך
לדעת שבעיני הלבנונים, הדבר סביר, כיוון שהם תפסו בימים האחרונים שאת אש"ף
או את צבא סוריה החליף צה"ל.

אבל השאלה היא: ללכת לזה או לא? מי שאומר שצריך לכבוש את מערב בירות
ולתפוס את המפקדות, שצריך לסלק את הצבא הסורי, מי שחושב כך צריך להמשיך את
המהלך כלפי דמשק. מי שאינו חושב כך יואשם, שהוא לא נתן למבצע להגיע להישגים
בשלום. ואני רוצה לומר בצורה חדה וחלקה, שאני שלם, אני אפילו גאה, בזה
שידענו לקיים קו תיחום, וקו התיחום הזה הוא קו הפסקת האש שעשוי היה במצב
החדש שנוצר למצות מהלכים מדיניים.

שתי קונספציות

נכון שאצל קברניטי המבצע התחברו יחד שתי קונספציות. קונספציה אחת שאותה
ביטא הרמטכ"ל בכית הספר התיכון בטבריה, אומרת שאת בעיית אש"ף ניתן לפתור
באופן צבאי. תפיסתו של שר הבטחון היא מימוש רעיון הסכם ההבנה, או מזכר ההבנה
האסטרטגי עם ארצות-הברית, שבה ישראל מתנדבת להיות הסיירת של המערב כלפי
המזרח; שישראל חייבת להוכיח לארצות-הברית שהיא כוח כדי יכולת לעשות סדר
במזרח התיכון; שהיא כוח שיכולה לפגוע בשלוחה של ברית-המועצות כאן, בסוריה,
וכאן התשובה לשאלת שעון החול. מה קרה אתו? למה הוא נעצר?

לשאלה: אולי הסורים יבינו את המסר האמריקאי האומר בערך כך: "מישהו שהוא
חבר שלנו טוב לו, יש לו נשק יותר טוב, יש לו גיבוי מדיני בינלאומי, הנה ראו
את מצרים, אנחנו גם יכולים לטפל בישראלים וכו'" אני לא אומר שדברים מעין אלה
לא נאמרו.

לפי דעתי חובה עלינו לומר לנו ולציבור שמדינת ישראל לא תחיה אפילו באזור
אחד באיום מתמיד. אסור שתחזור האחיזה הטריטוריאלית לכוחו של אש"ף. ראיתי
לפני שנה את נהריה מופגזת, בתוך נהריה נפלו במשך יומיים וחצי כמאה וחמישים
פגזים של מאה שלושים מילימטר. אי-אפשר להגיד שזה היה נעים, אין מדינה יכולה
להסכים לחיות כך.

עכשיו צריך למצות מהלך מדיני, באמצעים מדיניים. הכניסה למערב בירות
שפירושה השתלטות על כירת לבנון והשענות על צה"ל בהרכבת ממשלה וסדר מדיני
חדש במדינה שכנה - זהו קו תחום שעלינו לומר שאותו אין אנחנו חוצים. פה נעצרת
ההסכמה שלנו לגבי המבצע עם כל הקושי להגיד זאת בימים אלה.

* * *

ל ב נ ו ן : מ י ל כ ו ד ט ר א ג י

אני מבקשת רשות לפתוח בווידוי אישי לא ארוך. אני מקווה שיצחק טכניקין היה נותן לי את הרשות הזאת - גם אם לא כל דברי יהיו בקו מחשבתו. גם בחייו, בצד הוקרה והערצה, היה דין ודברים. להמשיך בדו-שיח, גם כדין ודברים - גם זו דרך שהאיש יוסיף להיות חי.

הנה הווידוי: אם יש דבר שקוראים לו "אני", הרי אחד המרכיבים המתמידים של האני שלי הוא התדהמה על עצם הטירוף שבעשית מלחמה; על כך שהטירוף הזה נמשך. בצידו של מרכיב זה היו הבזקים של הבנת הגבורה; אפילו הבזקים של הבנת המשיכה הזרה אל תהילה של שדות הקרב. ולאחרונה גם התדהמה התקתה. כמעט ודימית לקבל שזה כלל מכללי המשחק האנושי. בתוך כל אלה עברנו מלחמות בארץ הזאת. שלחנו בנים לצבא. ה"אין ברירה" היה ברור.

עכשיו לא על המלחמות בכלל, אם כן, אלא על המלחמה הזאת.

עוד קטע של וידוי: אחת הסיבות שאדם מעדיף לשתוק היא הידיעה ששגה בעבר. שגיתי בעבר. חשבתי פעם, בתום לב, שברית המועצות, למשל, תביא גאולה לאנושות. שעליה רק לתקן את השגיאה הפטאלית של אי-הכרה בציונות, ותוכל להגשים את חזון אחרות העמים ולשחרר את המין האנושי האומלל מטירוף מלחמות. שגיתי. אבל אני רוצה לומר שבטחונם של אנשים שהם לא שגו מעולם, החזרה על מילים "אין לי ספק", "מעולם לא היה לי ספק" - גם הם אינם ערובה לאי-שגיאה. אולי לא נאשים, אם כן, לא איש את רעהו ולא איש את עצמו, אלא אם אמנם נחוצה בערה, כדרך שנאמר כאן, ידבר איש איש כבערתו.

שתקנו הרבה ימים. אמרו: כאשר הלוחמים לוחמים, השאר חייבים לשתוק. אולי הייתי שותקת גם היום - ממילא פעמים רבות יש רצון רק לשתוק, להימלט מהכל, ולהימלט אל השתיקה - לולא ידעתי בוודאות שיש בין הלוחמים החושבים כמוני. והוא - שמלחמה זו שונה מקודמותיה. שאנחנו נמצאים במילכוד טראגי.

לא אכנס להערכות איסטרטגיות, אף אם אני מעזה להניח שכל אדם זכאי וגם חייב לחשוב בראשו שלו. אבל לא עכשיו, לא כאן, לא בפומבי, לא עם פותחים כיצחק רבין וחיים בר-לב. גם לא למה שנאמר כבר פעמים רבות כל כך, על דרך הלחימה של הלוחמים.

רק זאת: אמר מפקד שבא לישיבת המרכז של התק"ם: "אסור שלחיל היוצא לעמדת אש יהיה קצת פחות ממכסימום מוטיווציה". ומה אם המוטיווציה מוטעית? אם אפילו במישור הפוליטי היבש היא נוגדת את כל ארבעת העקרונות שמנה כאן יצחק רבין? ואם בנקודה מסוימת - ומי יכול להצביע היכן בדיוק אותה נקודה - מצטרפת אליה הרפתקנות חסרת אחריות ושגעונות גדלות למיניהם? מה אז?

אמר בר-לב שבדברים מסוימים - כמו חיסול הטילים - אכן ריפאה אותנו המלחמה הזאת מטראומה. ובכן, כאשר חיל האוויר הישראלי מחסל אותן סוללות-טילים סוריות, זה עושה משהו אפילו לשונא מלחמות מועד ועלוב כמוני. ואף על פי כן, המשפט של ראש ממשלת ישראל על ריפוי מטראומת יום הכיפורים הוא אחד המשפטים האומללים והמעליבים ששמעתי בארץ הזאת.

איש איש ועיסוקו. העיסוק במילים, שלעיתים נראה גם לי שולי וחסר תוחלת, יש שנראה לי אחרת. ממלחמה למלחמה, מטראומה לריפוייה וחוזר חלילה (חלילה!) נתרגל שהמלה "לטהר" באה רק בצירוף עם "עמדות" תחילה - עם רחובות שכונות וערים, בהמשך? לטהר, לרכך, לרסס, לחסל, להשמיד - כך נדבר וכך נחיה? "חיה דו-רגלית", גם זו לשוננו? גם אם מדובר באויב איום ונורא? שינאה - תהא שינאה, אבל השחצנות והבוז? נסיון הדה-הומניזציה - גם זה שלנו? ואחר כך - עוד כמה אלפי נמושות לא ימצאו עצמם כאן, בתוך כל אלה, ובמקומם יבואו כמה עשרות ענקי-רוח של הרב כהנא ויאצו אותנו לבלוע את הגדה על כל תושביה - כך נרצה לחיות? כך נוכל לחיות?

ישראל גלילי ציטט כאן עיוותי לשון של הוגה דעות בישראל. והנה בקצה הנגדי של אלה קמה אשה מישראל ואמרה את המילים "פתרון סופי" (אם צוטטה שלא כהלכה, תקום ותכחיש!) - ואיש לא נזעק, איש לא צעק שלא ייאמרו מילים אלה בארץ הזאת? על ידי נציג של העם היהודי? לאותו הוגה אין גוף פוליטי מאחוריו ואין מפלגה שחברים בתנועה שלנו מצביעים עבורה, ואילו לאותה אשה - יש.

מה בכלל באתי לעשות כאן? האמת היא שקיבלתי מנדט. אמר לי חייל (נכון, איש איש והחייל שלו): - את חייבת לעשות משהו, את חייבת לדבר גם בשמי. אמרתי לו: כמוני כמוך, מדוע אני ולא אתה? אמר: לא. את בחרת לך מקצוע. אני, לא בזה כוחי. אמרתי: לכל אחד מותר להרגיש שהדברים לא לפי כוחו. ויש שמרגישים כך יותר ויותר. אמר: לא. אם תמשיכי לכתוב את שלך, למי שיקרא ולכמה שיקראו, ולא תעשי משהו עכשיו, לא הצדקת את קיומך.

ובכן, באתי לנסות ולהצדיק את קיומי במשך כמה דקות.

* * *

ה מ ל ח מ ה - ה ש ג ו ת ו מ ס ק נ ו ת

כיוון שזמן הדיכור מוגבל, אאלץ במשפטים קצובים ללא הביסוס העובדתי השמור עימי.

1. על המבוכה המשחררת מאחריות

אשר לדברי חלק מהחברים, במרכז תק"מ בכפר גלעדי והיום, מדאיגה ההכרזה "החגיגית" כמעט על המבוכה בנוסח "אשרי נבוך אני". "האשרי" הנותן מפלט מקלט במבוכה יפת נפש ומשחרר מלשאת באחריות לכורח כחירת הדרך.

2. על מהות המלחמה

מן הראוי להקדים ולבחון את מהות הפעילות האנושית המשותפת לכל המלחמות. הפעילות האנושית של הלוחמים הינה שימוש באלימות להשמדת בני אדם ורכוש, משמעותה האנושית הנה רצח בכונה תחילה של בני אדם, אנונימים, הנחשבים כאויבים, רצח בני אדם אשר דמם מותר ללא הוכחת חבותם, כלומר רצח חוקי (לגיטימי). לי אן תשובה למוות, לבטח אין תשובה לאובדן חיים הנגרם בכונה תחילה, בזדון.

מקדמת דנא כמהה האנושות כי תחדלנה מלחמות ויסופו אלימות ורצח, אולם בעולם הידוע לנו המלחמות לא חדלו עד היום. ובצמתות חיינו אנו נאלצים לבחור האם יוצאים למלחמה או נושאים בתוצאות חלופתה.

מדיניות חוץ, תמיד הינה הידברות המשלבת צרכים לאומיים, עוצמות חברתיות כלכליות ועוצמות צבאיות. אין הידברות ללא שילוב העוצמה הצבאית. אין שום הסדר קיים, מוסכם או לא מוסכם, אשר אינו נשען על עוצמה צבאית המספקת כדי לקימו. מוטב להחמיר ולהגדיר כי קיומו של כל הסדר, מותנה בקיום העוצמה הצבאית המספקת כדי לקיימו.

העוצמה הצבאית אינה תנאי מספיק לקיום כל הסדר לטווח ארוך, אולם תמיד הינה תנאי הכרחי.

גודל העוצמות הצבאיות אינו שרירותי, תמיד הינו מותנה בגודלן של העוצמות הצבאיות וזמינותן בזירה הצפויה.

העוצמות הצבאיות מתקיימות לצורך הפעלת אלימות, לצורך כפיה על ידי המלחמה, באם יש הכרח להגן על הצרכים הנחשבים כחיוניים בהתאם לשיקולי מקבלי ההחלטות של הישויות המדיניות.

ההחלטה לצאת למלחמה נובעת מהגדרת הצרכים החיוניים במצב נתון, כאשר אין אפשרות לקיים אלא בדרך של מלחמה. ידיעת המצב הינה חיונית לצורכי קבלת ההחלטה הנכונה.

היחס החיובי או השלילי למלחמה נקבע אך ורק בהקשר למצבים בהם נאלצים לבחור בין המלחמה לחלופתה.

ועוד הגדרה הקושרת את התחום האישי לקיום המלחמות. אמיץ הינו אדם האחראי על חייו, המתגבר על פחדיו ולוחם על נפשו במיטב יכולתו. פחדן הינו אדם אשר אינו מתגבר על פחדיו ואינו יכול לשאת באחריות לחייו.

3. כורח הבחירה של היהודים בין ההכחדה לבין הגשמת הציונות

עבורנו, היהודים, יש ליחוד למלחמה, הייחוד הנובע מרצח היהודים על היותם יהודים, רצח אשר הגיע לשיאו בשואה בה חברו בנאציזם התורה השוללת את זכות

החיים מהיהודים כיהודים, עם ביצוע רצח מיליוני יהודי גלויות אירופה. רצח היהודים המאופיין באי-יכולתם ללחום על נפשם בתפוצות הגולה. ייחודנו הינו כורח הבחירה של היהודים בין ההכחדה המאופיינת באי יכולתם ללחום על נפשם בתפוצות הגולה לבין הגשמת הציונות הנותנת ליהודים את היכולת ללחום על נפשם ואת התיקווה לשרוד.

קטונתי מלהגדיר את הציונות כולה, כל יהודי והציונות שלו, אולם בציונות כת זמננו, המרכיב הראשי, הדומיננטי, המשותף ליהודים כולם, אשר קבע וקובע יותר מכל את העשה ואל תעשה, הינו כורח היהודים ללחום על נפשם אם חפצי חיים הם.

100 שנות ציונות הן 100 שנות עליה, 100 שנות התיישבות ו-100 שנות מלחמה, של היהודים הלוחמים על נפשם מול האנטישמיות בעולם הערבי, המגובשת בפלשתיניות, הפלשתיניות אשר חברה לנאציזם במאמציו לרצוח את היהודים כולם במלחמת העולם השנייה. סימני דרכה של הפלשתיניות המאורגנת להשמדת הציונות עקובים מדם יהודים. מאורעות 1920, 1921 ו-1929, דמויות הפוגרומים בגלויות, המסומלות בשחיטת יהודי חברון.

מלחמת ההגנה מול התקפות "המרד הערבי הגדול" 1936-1939: - מלחמת העפלה נגד הצי הכריטי והמאבק נגד שלטון המנדט 1937-1948 אשר המיר את הקמת הבית הלאומי ליהודים בפלשתיניות של מדינות ערב; מלחמת העצמאות אשר נתנה בידינו את העצמאות המדינית, 1937-1948; - מלחמת סיני 1956; - מלחמת ששת הימים 1967 ומלחמת ההתשה - מלחמת יום הכיפורים, והיום מלחמת "שלום הגליל".

כורח המלחמה של הציונות המתגשמת הינו מציאות חיים מתמשכת, לכן חובה להתחנך ולחנך לקראת כורח המלחמה, לכן חובה ללמוד להילחם, לכן הכרח לקיים עוצמה צבאית יהודית אשר תבטיח את יכולתם של היהודים להילחם ותתן להם את התקווה לשרוד.

לשאלה מיהו יהודי, ענה בני מרשק, בני הגדול, "יהודי הינו כל אדם העלול להירצח כיהודי".

כורח המלחמה של הציונות, היא המציאות המוכרת ומוסכמת על כל ממשלות ישראל מאז קמה המדינה. מציאות המוגדרת כמדיניות הביטחון, הקובעת כי על ישראל לקיים עוצמה צבאית המספקת לעמוד נגד התקפת כל צירוף אפשרי בזירה. עוצמה צבאית אשר מאז יום הכיפורים, צורכת יותר מ-20% מכוח האדם הכשיר לעבודה, המהווה כמחצית התקציב של המדינה. אין שום מדינה, אין שום כלכלה, אין שום אומה הנושאים עומס ביטחון דומה ואף לא כרביע ממנו.

ישראל נושאת בעומס משום שהינה מדינת היהודים. משום שהנה המנוף להגשמת הציונות, משום שאין תיקוה ליהודים המחפשים מנוסה מיהדותם, משום שהיהודים הרוצים בחיים לא ישתטו מללווים על חיהם. משום שליהודים הבחירה הינה בין ההכחדה לבין יכולתם ללחום על נפשם.

האיום על קיומנו אינו שעשועי דימיון מפוחד, או תעמולת מחררי מלחמה הבוחרים במלחמה על פני הידברות, האיום אינו תקרית חולפת, האיום הינו המציאות האכזרית על קיום היהודים. מתי תחדלנה המלחמות? אינני יודע, אולי כאשר עובדת יכולתנו ללחום על נפשנו ולשרוד, המתנסית במלחמות תגיע למודעות הקמים עלינו. אני יודע כי עד היום עמדה הציונות המגשימה ויכלה, מגשימה לחמו על נפשם ולא הובלו לשחיטה כצאן לטבח והנופלים נפלו במרומי שדות הקרב, ולא לשוא.

אם לאחר דברי אלה, יגיד מי מהשומעים כי אני מעדיף את המלחמה על ההידברות, סבורני כי הינו רשע ואולי עוד גרוע מזה, אולי הינו שוטה ומסרב לשאת באחריות לחייו כיהודי.

4. הפלשתיניות

אש"ף הינו ארגון העל של ארגוני המחבלים הדוגלים בהשמדת הפיזית של הציונות כהגדרה לפלשתינאיות, אש"ף אינו מכיר בפלשתינים כאומה אלא כערבים בני האומה הערבית הגדולה היושבים בארץ ישראל.

עובדתית, ארגוני המחבלים הינם הזרוע הצבאית של ממשלות מדינות ערב, בעיות אי-לוחמה, לטרור, רצח יהודים ותעמולה נגד קיומה של מדינת ישראל כמנוף להגשמת הציונות. אין זו מלחמה של הפלשתינים, מאז מלחמת העצמאות לא נלחמה ישראל נגד הפלשתינים, הפלשתינים הינם גורם זנוח בפלשתיניות של ממשלות מדינות ערב. הפלשתיניות הינה ההגדרה להתנגדותן להגשמת הציונות להתנגדותן לזכות היהודים לעצמאות מדינית, לזכות היהודים להלחם על נפשם, לזכות היהודים להתקיים. הפלשתיניות הזו, היא העילה למדינות ערב לפתוח במלחמה להשמדת הציונות בכל עיתוי הנראה להן. השימוש בכיטוי "השמדת הציונות" ולא "השמדת ישראל" הינו משום שקיומם של היהודים כגולה בארץ ישראל הינו שלב בדרכה של הפלשתיניות להשמדת הציונות.

19 שנים 1948-1967 שלטו מצרים בחבל עזה וירדן בחבלי יהודה ושומרון, שלטון כיבוש, הן לא הכירו בפלשתינים כאומה, לא הכירו בזכותם להגדרה עצמית ואף לא לזכותם לאוטונומיה בנושא כל שהוא, ובו זמנית הקימו וטיפחו את אירגוני המחבלים, נתנו בידי שלטון טרור במחנות הפליטים לצרכי גיוס "המתנדבים" ומימנו וקימו את פעילותם. כל אימת שלא מילאו אירגוני המחבלים את רצונן של מדינות ערב, פוזרו, הוכו, גורשו ונרצחו ללא רחם כפי שארע ב"ספטמבר השחור" בירדן.

הפלשתינים הינם קורבנה הישיר של פלשתיניות מדינות ערב, הן המונעות מן הפלשתינים ביהודה ושומרון ועזה מלהידבר עם מדינת ישראל, כאשר הזרוע המבצעת הינה אש"ף באמצעות הטרור והרצח.

הבעיה של הפלשתינים אינה מפריעה לשלום בין מדינות ערב לישראל, אי השלמתן של מדינות ערב עם הגשמת הציונות, אי השלמה המגובשת ב"פלשתיניות", היא העילה למניעת פיתרון הבעיה לפלשתינים תושבי יהודה ושומרון וחבל עזה.

5. מלחמת שלום הגליל

כתוצאה מעוצמתנו וכשלון התקפות מדינות ערב עלינו מאז פלישתן לארץ ישראל במלחמת העצמאות, מקיימות מצרים, סוריה וירדן את השקט בגבולנו למרות שלא השלימו עם הציונות. (מצרים לא השלימה עם הציונות). השקט נשמר משום שממשלות ארצות אלו נושאות באחריות לאוכלוסייתן ובהתאם להערכתן את יחסי הכוחות הצבאיים כיום, אינן מוכנות לשלם את מחיר מלחמת התשה עם ישראל, למרות שיש לכל אחת מהן כל הנשק, הציוד והגבול המשותף עם ישראל, הדרוש כדי לקיים מלחמת התשה מבלי לצאת להתקפה ישירה. כולן כבר קיימו בעבר מלחמות התשה עם ישראל ושיקול התוצאות הינו המצב בו קיים השקט.

תבדקו מה היו תוצאות הניסיון של סוריה לפגוע ישירות באזרחי ישראל במלחמת יום הכיפורים, מה היתה תגובתנו ואיך הפסיקו הסורים מנסיונם למרות שהיו בידם טילים, קרקע - קרקע לטווח המספיק להגיע לכל ריכוזי האוכלוסיה בצפון הארץ. ממשלות מצרים ירדן וסוריה אינן מקיימות אפוא מלחמת התשה וחסמו את שטחן וגבולן בפני אירגוני החבלה לפיגועים ישירים בישראל.

הארץ היחידה משם פועלים המחבלים במישרין, הינה לבנון מהתחום בו הם מקימים שילטון כיבוש טריטוריאלי בתמיכתן של כל מדינות ערב ובראשן סעודיה וסוריה. אין לאירגוני המחבלים אחריות כלפי אוכלוסיית לבנון, יש להם אף ענין ישיר לגרור את ישראל לתגובות הפוגעות באזרחי לבנון ומגיסות את מירב התמיכה המדינית בהם, הן בארצות ערב והן בארצות המערב. אי לכך מקם אש"ף את ריכוזיו במרכזי האוכלוסיה האזרחית הלבנונית. ומאז צוידו המחבלים בנשק ארוך טווח, הפכו יישובי הצפון בני ערובה נגד כל ניסיון תגובה נגד ריכוזי המחבלים.

שלטון הכיבוש של המחבלים בטריטוריה לבנונית הוא שנתן בידם את האפשרות למלחמת התשה נגד יישובי הצפון, הוא שאפשר להם לראשונה להקים כוחות מזוינים בקנה מידה מאיים. על רמת האיום יעידו האבדות אשר ספגנו ומצבורי הנשק אשר נחשפו עד עתה במלחמת "שלום הגליל". התעצמותם זו אף התגבשה כאמצעי סחיטה ואיום על מדינות ערב, הן לגבי גיוס אמצעים והן לגבי נקיטת עמדות מדיניות ביחסן עם ישראל ועם מדינות אחרות.

אין ישראל יכולה לעמוד במנוסת יהודים מישוביהם כדוגמת מנוסת יהודי קרית שמונה. ישראל הועמדה בפני הכרח חיוני להסיר את האיום על יישובי הצפון והוא שקבע את מדיניות העיתוי של מלחמת "שלום הגליל" מול החלופה של המשך האיום.

עוצמת האיום וזמינותו היא אשר הכתיבה את סילוקו על ידי הרס צבאי של התשתית הטריטוריאלית של המחבלים בלבנון. מלחמה זו תורמת במישרין למטרה המדינית הכוללת, לשלום בין ישראל ללבנון, שלום אשר לא יושג כל עוד יתקיים הכיבוש הסורי והאשפ"י בלבנון. בסופו של דבר, אחריותו של ממשלות ערב כלפי אוכלוסיית הינה הסיכוי המירבי והתקווה לקיום משותף בינינו לבין מדינות העולם הערבי.

מלחמת "שלום הגליל" עדיין לא נסתיימה בהסדר אולם הפעילות הצבאית ירדה לרמת מלחמה זעירה. אפשר לנסות לסכם את השלב שחלף על ידי השוואת המצב הקודם למצב היום, כדלקמן:

האיום הישיר על יישובי הצפון הוסר;

התשתית הטריטוריאלית הצבאית על אש"ף חוסלה פרט לבירות המכותרת מבחינה צבאית מן הקשר לצבא הסורי ולשאר מקורות העוצמה של המחבלים;

תושבי לבנון ברובם המכריע קיבלו את צה"ל כצבא המשחרר מהכיבוש הצבאי השנוא של אש"ף וסוריה ולאוכלוסיית לבנון נתנה ההזדמנות והסיכוי לעצב עצמות מדינית לבנונית.

חוזי קמפ דייוויד עם מצרים עמדו במבחן, המצרים לא איימו בהפרת החוזה ולא חרגו מן המוסכם.

אף אחת מארצות ערב לא חשה צבאית לעזרת המחבלים פרט לסורים אשר הגבילו מעורבותם לתחומי לבנון בלבד.

כריה"מ הסתפקה בהזדהות עם סוריה ואש"ף כתחום התמיכה המדינית המילולית ללא איומים ברמת אולטימטום.

ארה"ב הטילה ווטו במועצת הביטחון על הצעות חד צדדיות נגד ישראל ושעון החול המדיני הבין לאומי לא פעל נגד ישראל.

צה"ל הוכיח את עוצמתו הצבאית בקנה מידה בין לאומי במיוחד בשילוב הבין-חיילי וביכולת חיל האוויר להרוס את מערכות הטילים הסובייטיות.

לראשונה נפרצה הטראומה של מלחמת יום הכיפורים.

אין במלחמה תשובה לבעיית מעמד הפלשתינים ביהודה שומרון ועזה, אולם יש בה עזרה לתהליך שיחרורם מן הרצח והטרור של אש"ף, תהליך הפותח סיכויים להידברות בינם לבינינו.

והחשוב מכל, האומה התייצבה למלחמה, ובראשה 8 השנתונים אשר יצאו לראשונה למלחמה, ללא ירידה ברמת ההזדהות, תוך שמירה קפדנית ומלאה על חופש הביטוי, למרות הקיטוב הרעיוני שהחריף בתוכנו על ידי המחנה הרואה באש"ף את הנציג הבלעדי, הלגיטימי של הפלשתינים, למרות שאש"ף יוזם ומקיים מלחמה רצופה נגד הציונות, מלחמה בה הוא רוצח יהודים, אזרחים, נשים וילדים כפי יכולתו בכל מקום בעולם. מחנה החותר להקמת מדינה פלשתינית ביהודה שומרון ועזה בשלטונם של ארגוני החבלה, כדרך מיידית לשלום. מחנה אשר חלקו נאחז בעוצמתו ופעילותו הצבאית של אש"ף כנימוק מכריע לביסוס עמדתו והרס אש"ף בלבנון הורס את אשיות אמונתו בשלום.

סיכום ההישגים מראה כי המלחמה היתה חיונית ומצבנו שונה מהותית לטובה.

המלחמה לא נסתיימה עדיין ונראה כי בשלב זה קיום הפסקת האש משרתת את מטרותינו אש"ף וסוריה מנועים מלהשתמש בכוחם הצבאי בלבנון להשפעה על המהלכים המדיניים נמצאים במצב נחות. לראשונה ניתנת ללבנונים ההזדמנות לחפש הסכמה לאומית לקיום עצמאות לבנונית ללא לחץ צבאי, עצמאות הנראית כיום על ידי כל הלבנונים כאינטרס החיוני העליון.

הפסקת האש מפסיקה את גיוס דעת הקהל הבין לאומית נגדנו ומאפשרת לגלות

לעולם כולו את דמותו האמיתית של אש"ף כצבא כיבוש אשר התעלל באוכלוסייה

הנתונה לשליטתו ברמה ובממדים אשר לא יאומנו; הפסקת האש מאפשרת חיפוש הסדר

תוך הידברות כאשר אנו מחזיקים בעמדות הכוח; הפסקת האש מותירה בידינו את

האופציה לפעילות צבאית בתנאים טובים יותר.

היוזמה האסטרטגית והטקטית שלנו. קיים עירעור על יוזמתנו הנשען על האשליה כי לו לא יזמנו לא היתה מלחמה בינינו לבין אש"ף ולא היו אבידות. בכל המלחמות עד היום היו אלו מדינות ערב אשר יזמו את המלחמה ברמת המדינית, אולם מאז מבצע נחשון במלחמת העצמאות היו היוזמות האסטרטגיות והטקטיות בידינו. מלחמת יום הכיפורים היתה החריג הראשון. ונקווה האחרון. בו ויתרנו על היוזמה האסטרטגית והטקטית, אנא, אולי ימצא אמיץ הלב אשר יבחון מה המחיר אשר שילמנו על שהותרנו את היוזמה למצרים וסוריה במלחמת יום הכיפורים, המחיר באבידות, המחיר המדיני, המחיר הכלכלי, והמחיר הנורא מכול, האנושי, החברתי אשר הביא להפסקת גידול עוצמתנו הלאומית, המעמיד בסכנה ארוכת טווח את יכולתנו להילחם על נפשנו את הגשמת הציונות.

עד היום, אין אדם, אין חבורה, אין ציבור, אין אף כוח פוליטי המתייצב ומקבל על אחריותו את מחיר מלחמת יום הכיפורים.

פער האמינות בין הכרזות הדרג המדיני לבין האירועים בשדות הקרב. אם נבחון את המלחמות הקודמות, הרי כאף אחת מהן לא היו ההכרזות מוגדרות ואמינות יותר, ואין זה מקרה אלא טבוע במהות המלחמה. פירסום הגדרות מדויקות ומפורטות כמוהו כמסירת תוכניות המלחמה לאויב. העושה זאת שוגה שגיאה העלולה לעלות באבידות, בשיבוש הביצוע ובסיכון הניצחון. לכן ההכרזה על 40 הק"מ אינה נושא עיניני למחלוקת ציבורית, מה גם שהבטחת 40 הק"מ חייבת להעשות בהתאם לתנאים המתפתחים בשדות הקרב, המדיניים, האסטרטגיים והטקטיים ומשמעותה אינה דוקא אחיזה פיזית בגבול 40 הק"מ.

הפעלת צה"ל, המיועד למלחמת מגן על מדינת ישראל, להשגת מטרות מדיניות אל מעבר לגבולותיה.

למיטב הכרתי וידיעתי - כל מלחמה משרתת מטרות מדיניות. כאשר נאלצנו במלחמת ההתשה, לאחר מלחמת ששת הימים, לפגוע בערי התעלה ובעומק מצרים - האם היה זה טירוף אכזרי המכוון לפגיעה באוכלוסייה אזרחית והרס עריה?

כאשר במלחמת יום הכיפורים חצינו את התעלה לעברה המערבי לעומק מצרים עד 80 ק"מ מקהיר האם לחמנו על חבלי ארץ החיוניים לקיום ישראל, האם רצינו לספח את השטח מעבר לתעלה למדינת ישראל?

בכל המלחמות נאלצנו להילחם על נפשנו מול יוזמות המלחמה של מדינות ערב ובכולן חתרנו להסדרים מדיניים אשר יבטיחו את קיומנו. המבחן לצדקת המלחמות הינו באם לחמנו על הצרכים החיוניים. לי אין ספק כי הסרת האיום במלחמת התשה על יישובי הצפון וחיסול הבסיס הטריטוריאלי של אש"ף בלבנון הינם צרכים חיוניים של קיומנו. ומלחמת "שלום הגליל" עדיפה על המשך האיום במלחמת התשה של המחבלים על יישובי הצפון.

השימוש בלחימה לחיסול בסיסי אש"ף ומפקדותיו בבירות. אין תכונה בניסיון לקבוע בדיון ציבורי פתוח את האסטרטגיה והטקטיקה לסיומה של המלחמה. ניתן להציג בתחום האפשרויות הפתוחות, סיומות שונות. החל מהכרח להסתפק בהישגים הצבאיים של חיסול עוצמת המחבלים כפי שכבר הושגו ועד מימוש התקווה למיצוי ההישגים אשר הושגו, לחיסולו של אש"ף בלבנון ופריצה מדינית לקראת שלום ישראל - לבנון. אינני סבור כי יש צורך לשכנע ביתרון חיסול בסיסי המחבלים בבירות בעזרת הידברות ללא הפעלת עוצמה צבאית, ואין בנושא זה שום בעיה עקרונית.

הבעיה האלקטורלית. זו המלחמה הראשונה בה המחנה שלנו אינו שותף פעיל בממשלה, וכמובן, קשה לנו. אינני רוצה לדבר על הליכוד, עד היום לא הגיש הליכוד כל תוכנית להגשמת הציונות, הבעיה שלנו היא כי אין תוכנית להגשמת הציונות, כי תוכנית הינה הגדרת יעדים, כמותית ואיכותית. תוכנית הכוללת אמצעים וזימון ולפי מיטב ידיעתי אין גם לנו תוכנית מבצעית להגשמת הציונות. למרות זאת, ממשלת ישראל החוקית, אשר נבחרה בהתאם לדמוקרטיה הישראלית וקיימת ככזו, הנה הממשלה של כולנו, למרות חילוקי הדעות, ובגין הינו ראש הממשלה שלנו ואריק שרון הינו שר הביטחון שלנו, שלנו היהודים.

בזמן מלחמה, חיוני לאומה כי שיקולי המלחמה יהיו משוחררים משיקולים אלקטוראליים. כל בעיות המלחמה השנויות במחלוקת, אינן מייצגות את המחנות, או המפלגות אלא חוצות אותן על כל רובדיהן, פרט למחנה הרואה בארגוני המחבלים המאורגנים באש"ף, שותף פעיל לדרכו בחתירתו לשלום עכשיו, ופגיעה באש"ף, עבור מחנה זה היא פגיעה בסיכויי השלום והרחקתו.

המוטב לאומה, לו ניתן היה לקיים ממשלת ליכוד לאומית, אולם העובדה הינה כי לא הוקמה, ולא נותר לנציגינו כנציגי מחנה פוליטי, אלא להיות שותפים מלאים בידיעה ועצה למהלכי המלחמה ולנצור את חילוקי הדעות הרעיוניים לאחר סיומה. חילוקי דעות בנושאים האסטרטגיים והטקטיים תוך ניהול המלחמה אינם מייצגים מחנות פוליטיים ואין להציגם כמאבק רעיוני, מקומם בתחום חופש הביטוי של כל אזרחי ישראל כולל נציגנו כאזרחים. את חופש הביטוי יש לנצור ככבת עינינו.

הארה לטווח אל מעבר למלחמת שלום הגליל על כל הישגיה.

מצבן הכולל של הציונות ומדינת ישראל כמנוף להגשמתה, הורע ברציפות מאז מלחמת יום הכיפורים, בניגוד חריף לרמת החיים הפרטית אשר המשיכה לעלות ברציפות. המצב ימשיך ויורע כל עוד לא נחזור ונארגן את חינו, את העשה ואל תעשה, בהתאם לאמות המידה וסדר העדיפויות הדרושים להגשמת הציונות. תוך שנתיים תתנה רכישות הענק של הנשק המערבי, איכותית וכמותית, את תוצאותיהן בהתעצמותן הגוברת של מדינות ערב.

כדי לעמוד נגד התקפת כל צירוף אפשרי בזירה, נאלץ לקיים עוצמה צבאית גוברת אשר לא תיקבע על ידי טיב היחסים המדיניים בזירה אלא על ידי העוצמות הצבאיות הקיימות בה. גם אם נזכה ונקיים חוזי שלום עם כל שכנותינו, לא ישתנה הכרח קיומה של עוצמה צבאית יחסית לעוצמות הצבאיות בזירה. והן ידועות היום למשך 5-6 השנים הבאות. לנו אין האמצעים לצורך קיום העוצמה הדרושה ללא עוצמה חברתית כלכלית אשר תסגור את הפער הגדל והולך מאז מלחמת יום הכיפורים בין הצרכים הלאומיים לבין המשאבים הקיימים. עוצמה חברתית כלכלית אשר תוגשם רק אם העם יחליט ויקיים סדר עדיפות, מוקדם ומאוחר, בחלוקת העוגה של התוצר הלאומי הגולמי, סדר עדיפויות אשר יבטיח גידול המשאבים בהתאם לצרכים.

אנו מדרדרים זה למעלה מ-8 שנים וההנהגה הלאומית אינה מעיזה להציג תמונת אמת בפני האומה, תמונת אמת הנמדדת בתחום הכלכלי בעובדה כי אין צמיחה כלכלית, אין עליה בפיריון זה שמונה שנים, מצב בו איננו עומדים כבר היום בצרכים החיוניים ארוכי הטווח של קיומנו.

כפועל יש בידינו כל האמצעים הדרושים בכוח אדם, כושרם וכישורם, ובאמצעים חומריים כדי לחדש את הצמיחה הכלכלית, לעמוד בצרכים הבטחוניים, כחידוש העליה בהגשמת הציונות.

אין לתק'ים שום נושא, משימה ויעד אחרים מאשר הגשמת הציונות, ומבחנו הינו בהגשמת מיטב יכולתנו במשימה.

* * *

ל נ ת ב ד ר ך ת נ ו ע ת י ת

קשה לקיים דיון פתוח וגלוי עם מלוא הכיטוי למחשבות ולתחושות כל עוד המלחמה בעיצומה. כחמישה עשר אלף חברי וחניכי התנועה הקיבוצית מגוייסיים - ומתבקשת אחריות למה שנאמר ולמה שלא נאמר.

האזנתי לשיח-חברים בכנס ישובינו בגולן, במרכז בכפר גלעדי ולמהלך הדברים בשיחה כאן. אין ספק יש הלם, רבים מאיתנו קרועים וחצויים בתוכם בהתייחסם למלחמה, למוראותיה וליעדיה. כמתישכי גבול לבנון, כלוחמי צה"ל, הננו שותפים מלאים במלחמה - ויחד עם זה יש מחסום פסיכולוגי המכביד על ראייה אובייקטיבית. אנו איננו מנהלים את המערכה. אין לנו מלוא האמון במניעיהם ובשיקוליהם של אלו המופקדים על המהלכים בשדה הקרב ובמאבק המדיני. לעתים, חסר לנו מידע חיוני בשעות של גיבוש מדיניות וקבלת החלטות מכריעות, וטבעי שבתנאים כאלה יכבד עלינו לבחון ולשקול את העניינים והמהלכים באותה צלילות הדעת הראויה - כדי להמנע משגיאות.

חילוקי הדעות והספיקות בתוכנו הינם לגיטימיים, ההתלבטות המוסרית והביקורת על מדיניות המלחמה בלבנון הינם רציניים וכנים ויש לעשות מאמץ לנתב דרך תנועתית ביחד, וזאת מתוך אחריות שלא להחליש את כוח העמידה של הלוחמים - ואת הסולידאריות הלאומית, אל מול החזית העויינת לישראל בעולם.

מלחמה - באש"ף

כל איש והאמת שלו, אנסה להבהיר עמדותי בכמה הערות: הנני מקבל את הניסוח של ישראל גלילי שהמלחמה באש"ף הנה בלתי נמנעת. לדעתי, הכרחי להמשיך בה בלי הפוגה בכל דרך אפשרית, בכל אתר ובכל זמן.

אש"ף משתמש במצוקה ובטרגדיה הפלשתינאית כבמנוף לחיסול ישראל. מבחינתו זו מלחמה טוטאלית. במלחמה כזו אין פשרה. מלחמה כזו הנה מה שמכנים ביחסים הבי"ל: משחק סך-אפס, היינו: או אנחנו: או אש"ף. זאת אין לטשטש למרות נוראות וזוועות המלחמה, בשל מעורבותה האנוסה של אוכלוסייה בלתי לוחמת בקרבות בלבנון.

אהרון ידליון: לא מלחמה - בכל האמצעים.

משה כלפון: נתבקשתי לקצר. הדברים יתבהרו בהמשך.

ישראל גלילי: בכל זאת אני מציע לך - להסכים להנחה שיש לחשוב תמיד על הדרך והזמן.

משה כלפון: הדבר מקובל עלי, כמוכן. מסתבר שעלי להזהר מידידי... ובהמשך לדברי הקודמים; אני מדגיש את ההיבטים האלו, לא רק מפני שחברינו חיים לאורך גבול הלבנון - ואנו חייבים לעשות כדי שישובינו ישרדו - ויובטח בהם אורח-חיים תקין; אלא גם מפני שאין לשכוח כי ערפאת ברך בשעתו ברבים, את היד שהניפה את המקלע שקטל את אנוואר א-סאדאת, נשיאה של מצריים. היה זה ביטוי שהעיד וסימל את שאיפת אש"ף לרצוח את מימוש השלום - ותקוותו. אש"ף בתמיכת סוריה ולוב ובריה"מ - הוא המפעיל המרכזי של חזית-הסירוב, כדי לסכל את הרחבת מסגרת השלום - וגם כדי לטרפד את המשך רקמתם של יחסי-שלום בין מצרים וישראל. איני יודע אם זה "טוב" או "רע" לפלשתינאים שיושג שלום להם - וליהודים. אך לדידנו: הרי זה היבט מרכזי מבחינה ערכית ובין-לאומית. אל נשכח זאת - בנפתוליו של הדיון הכאוב הזה; ובהתחבטותנו המצפונית-המוסרית.

אין בכוחה של ישראל לפתור את הטרגדיה בלבנון. לא נשיג בטחון בגבול הצפון מבלי הרחקתו הגיאוגרפית של אש"ף ומבלי שנעקור את השתלטותו הטרוריסטית על טריטוריות שלמות בלבנון.

אש"ף הנו גוף טפילי בלבנון. הוא מנצל את התנאים של חולשה פנימית ואיבה בין-עדתית ובין-משפחתית במדינה זו - ובהעדר בה ממשל ריכוזי מרכזי יציב וחזק - השתלט בחסות סוריה, על דרום לבנון ופרבריה המערביים של בירות - ועל אזורים נוספים. אש"ף בנה מערכת של תשתית מדינית וצבאית האמורה לשמש בסיס לא רק לפעולות טרור נגד ישראל והיהודים בתפוצות, אלא, תוכננה לשמש כקרש-קפיצה להקמת מדינה אש"פית כגדה וברצועה - וגם בגליל ההררי והמערבי (בהתאם לתוואי הגבול של כ"ט בנובמבר). זאת לדעת, שהרחקתו של אש"ף מתחומי דרום לבנון, עלולה להיות זמנית בלבד, אם לא יחול שינוי במשטר בלבנון ותוקם בה ממשלה ריבונית ועצמאית.

אף על פי כן, אני רוצה לומר בפיוחון גמור, שסביר לכפור באפשרות של מציאת פתרון רציני כלשהו, לטרגדיה הלבנונית. אפילו ארה"ב, המעצמה בעולם, גם אם תגייס את רצונה ומשאביה, ספק אם הנה מסוגלת להשליט כיום סדר חדש ומשטר עצמאי בר-קיימא בלבנון.

חברו במדינה זו להוותה, גורמי יסוד חולים ומסובכים, וזאת גם בשל שגיאות היסטוריות וניגודים אתניים ואחרים; וגם בשל המכנה הדמוגראפי הבלתי אפשרי. יש חולשה פנימית בסיסית בלבנון ותרבותה הפוליטית מונעת מלמצוא הסדרי פשרה פנימיים-יציבים (כבמדינות מיעוטים מובהקות באירופה כמו הולנד ושווייץ). המערכת הזו "הזמינה" תמיד גורמים חיצוניים; ואכן לבנון מאז הקמתה, היתה והנה זירת-התערבות של גורמים אזוריים ומעצמתיים.

מכל מקום, צה"ל אינו יכול ואינו צריך להתנדב בשם מדינת ישראל, להכניס סדר במערכת הסכוכה והאומללה הזו, כי אין לזה שחר ואין לזה סיכוי. לכל היותר אנו יכולים לסייע לתת שנסה לגורמים חיוביים בפנים לבנון ולמעצמות המערב לחפש דרך של פשרה והסדרי קבע בלבנון. ואילו אנו איננו יכולים לכפות הסדר מדיני משלנו, הסדר שיענה באמת, למצוקותיה וחלייה של שכנתנו הצפונית.

להחלץ - מהסתבכות ממושכת

כאמור, עלינו להבטיח עקירתו של אש"ף מדרום-לבנון, אך יחד עם זאת - שהיית יתר של צה"ל בלבנון כרוכה באבידות בנפש, בנפגעים; ובעול כלכלי כבד - של הוצאות המלחמה. אלו דברים שקשה לחזות מראש את שיעורם ואין לדעת לאן יתגלגלו. ספק אם תמיד נוכל לשלוט במהלך העניינים - ולבלום הסלמה, או הידרדרות אפשרית. אכן, סוריה הוכתה בשדה-הקרב - והיא אינה מסוגלת לנהל לבדה מלחמה כוללת נגד ישראל. אך תיתכן סיטואציה של התגלעות מלחמת התשה עם סוריה - ואולי בגיבוי מעצמתי.

כיום, בדיעבד, אין לוותר על שעת כושר לסייע ליצור תנאים להקמת שלטון-מרכזי-ממשי בלבנון, דרושה שם ממשלה חזקה שתוכל להתמודד עם נסיונות השתלטות של אש"ף - ועם תכתיבי סוריה. אך יש להגביל במודע, את משך שהותנו בלבנון - ולא לחסוך מאמץ כדי להקדים, ככל האפשר, את שובו של צה"ל לגבול ישראל.

ברית המועצות שיצאה מהמשחק במערכת היחסים שבין מצריים - ישראל - וארה"ב, הנה בת ברית של סוריה ותומכת באש"ף. אני מיעץ לעצמנו ולמעצבי המדיניות הישראלית - לשמור על חוש מידה. גם אם הושגה עליונות צבאית - יש לנהוג בענווה ראויה ולהימנע מברכנות מתגרה שלא לצורך. 3½ מיליון יהודים, אינם יכולים לנהוג כמעצמה, כי הדבר עלול להכשילנו ולשים לאל את ההישגים בשדה-הקרב; ואל לה למדינת ישראל להתערב כדי לעשות סדר באזור ובעולם.

פתרון קונסטרוקטיבי לפלשתינאים

מה שהתחולל בלבנון יעלה בעולם את הרגישות לבעיה הפלשתינאית; ואפשר שאנו עומדים להיכנס ללוח-זמנים מואץ, כדי להתמודד בקרוב, עם נושא זה. נאלץ כנראה, אם נרצה - ואם לאו, להציע פתרונות והסדרים קונקרטיים.

עלינו להכיר בכך, כי למרות כשלונו הצבאי, הצליח אש"ף במערכת תעמולה בין לאומית נגדנו. התקשורת במערב הנה ביקורתית מאד. התקשורת לא סלחה בשעתו לצבא ארה"ב - והיא אינה נוטה למחול לנו על הפגיעות באוכלוסיה, אפילו אלו תוצאה של מלחמת התגוננות שלנו.

פראדוכסלית הדברים עוד עלולים להחריף, ויש להציג מוצא קונסטרוקטיבי חיובי שלנו. הדרך שמציעה ממשלת הליכוד - בסיפוח יהודה ושומרון - אינה קבילה ואינה תורמת. שאלה זו משפיעה בהכרח על המשך יחסי-השלום עם מצרים ועל טיב היחסים ופיתוח הקשרים ושיתוף הפעולה בינינו. הדבר יקבע עד כמה נצליח לאזן ולהדוף את מתקפת מלחמת-התעמולה שמנהלים אש"ף ומדינות ערב ובריה"מ נגדנו.

אש"ף צמח על קרקע-המציאות של מחנות הפליטים שעקרו ונעקרו מבתיהם. כל עוד תימשך הוויית הפליטות הזו תוסיף להזין ולהצמיח את אש"ף - ותהווה מקור לא-נדלה לאיבה נוטרת ונוקמת נגד ישראל.

עלינו להתמודד עם מקורות גידולו של אש"ף - וניטיב לעשות, ככל אשר לאל ידינו, כדי לחסל את הוויית הפליטות בדרך חיובית. יש ליישם זאת - בכל מקום שנוכל, אם ישירות במחנות שבשטח שליטתנו, ואם בסיוע בין-לאומי - בהמרצתנו, במחנות שמחוץ לישראל.

הוויית הפליטות נמשכת, שלא באשמתנו, זה יותר מ-30 שנה לאחר תש"ח. יותר ויותר הופכת הווייה זו להיות עלינו למעמס אנושי ומדיני כבד, מעמס שהנו כמעט בלתי אפשרי, המעיק על המשך ההגשמה שלנו, ומענייננו גם מחובכתנו לשנות מציאות זו.

* * *

לא יפירונוה של מלחמת בניו ונשותיהם

בדיון זה על הזירה המדינית הבטחונית בכוונתי לספר בעיקר על מה שעובר עלי. יהיו אלה דברים מתחום "הזירה הפנימית". העם היהודי, הישוב והמדינה עמדו בפני מבחנים קשים ביותר - ולעתים בפני משימות שנראו כבלתי-אפשריות. תנאי מוקדם לעמידה במצבים כאלה בעבר - וגם בעתיד - היתה ההכרה המוסרית הפנימית שכל מעשינו הם הכרחיים לשמירה על חיינו ועצמאותנו - כפרטים וכאומה. בשלמות זו עם מצפוננו, לנו - לכולנו, לכל החברה - יש סיכוי להצלחה. בלי התנאי הזה קיים סימן שאלה גדול לגבי הגשמת הציונות ולגבי עתידנו כעם קטן באיזור הזה. המלחמה הזאת הקרויה "מבצע שלום הגליל" חשפה לעיני הכל את היסודות האידיאולוגיים של בעלי ההשפעה בממשלת בגין הקובעים את מדיניותה. לא אתיחס להתנהגותה הטאקטית של הממשלה במצב זה או אחר, אלא לסטרטגיה ולהשקפת העולם שלפיה היא פועלת. אגע בכמה נקודות אופייניות למלחמה זו.

א. תכנית המבצע. ההפצצות שלנו והפלישה ללבנון באו לאחר ההתקפה על שגרירנו בלונדון וכתגובה עליה ועל ההפגזות של ארגוני המחבלים. האומנם זאת היא כל האמת? כולנו יודעים שמאחורי תגובה זו פעלו רצונות ותכניות, ובחלק גם יזמה מתוכננת, ליצור מצבים שיצדיקו תכניות אלה.

ב. משבר האמינות. ההודעות וההצהרות הרשמיות הביאו למשבר אימון, כך שלא אוכל עוד להאמין בכנותם ובאמינותם של הדיבורים מטעם הממשלה ומטעם צה"ל ואם אני כבר לא מאמין - איך יכול העולם להאמין? כשבילי הרי זה משבר חמור מאוד.

ג. צה"ל. כבר נאמר כאן: אל לנו לשכוח את תוכן המושג "צבא הגנה לישראל". הוכח הפעם שישראל הפעילה את צבאה לא רק להגנתה, אלא גם להשגת מטרות מדיניות שיש בהן משום התערבות ומשום השפעה בעניינינו הפנימיים של עם אחר באמצעות הרג, הרס ואיומי השמדה. גם אני אינני פציפיסט. את תורת ההגנה הפאסיבית, שלא לצאת "מחוץ לגדר" - עזבנו מזמן. אבל מכאן ועד לפעולות שבוצעו בלבנון, המרחק הוא עצום. המלחמה תוכננה מראש שתתפתח לרחבת-היקף. ואולי ליותר מזה אם רק לא תופרע מבחוץ ומכפנים. במלחמה הזאת מנסים לחנך חיילים למושגים חדשים לנו כמו "לבצע פקודות ואסור לחשוב!" כמובן, שחייל חייב לבצע פקודות, אחרת לא יהיה צבא שאפשר לסמוך עליו. אבל הנכונות להסתכנות והדבקות במשימות מבוססות בעיקר על ההכרה בהכרחיות המלחמה ובצדקת מטרותיה. והנה במקום זה מטופחת אווירה של משמעת עיוורת, מטופחת אידיאולוגיה שהכוח הוא אשר יענה את הכל, הוא שיפתור את כל הבעיות. המושג "מיליטריזמן" עלול עוד להתקבל בברכה באווירה השוררת בחלקים גדולים של החברה הישראלית.

ד. פילוג העם. הרחבת המלחמה והתופעות, הנלוות אליה, העמיקה את התהום האידיאולוגי בתוך הישוב והעם. התומכים בממשלה מנסים לחלק את החברה בישראל ל"פטריוטים" ול"בוגדים". "פטריוט" הוא זה שהולך בעיניים עצומות אחרי "המנהיגים", ללא מחשבה עצמית וללא דעה משלו - יש כבר מי שחושב במקומו. "בוגד" הוא זה שמסתכן במחשבה עצמית, בדעה משלו שאף מעז לבטא אותן.

ה. הדמוקרטיה. לדעתי ישנם סימנים להתמוטטות יסודותיה האמיתיים של הדמוקרטיה, וישארו רק הצורות החיצוניות שלה. דמוקרטיה מסוג זה דרושה לשליטים כדי באמצעותה לשמור על השלטון. במצב הקיים הדמוקרטיה מתרוקנת מתכנה; המטרה מקדשת את האמצעים; את ההחלטות על המטרות ועל הדרכים להשגתן מקבלת קבוצת אנשים - או אפילו איש אחד ועל הציבור להשתחרר מחשיכה עצמית ומדאגה. דמוקרטיה כזאת משחררת את האזרח מן המאמץ האינטלקטואלי ומן הלחץ על מצפונו. על האזרח רק לציית ולהאמין שהכל הוא לטובת העם. ההשפעה מופעלת בעיקר על הרגש - ולא על השכל - תוך שימוש בכל האמצעים הידועים לנו מכבר כמו שקרים, סילופים, כפיה, או אפילו הסתמכות על כוחות עליונים, אלוהים וכו', אם זה מועיל ונחוץ.

אין צורך להעלות שמות נדושים ואנלוגיות מן ההיסטוריה - לכל תקופה ולכל מקום התנאים המיוחדים. אבל מה לעשות, אלה הם התהליכים, וזאת היא האמת הערומה בה אנו חיים. המלחמה הזאת חשפה אותה ביתר בהירות. סכנה גדולה היא לנסות ולחפש הסברים, תירוצים ופשרות. אסור לטשטש!

* * *

מלחמה צודקת - האם גם בלתי נמנעת?

ההבחנה המשמעותית לגבי המלחמות שנלחמה מדינת ישראל איננה בין מלחמות צודקות לבין מלחמות בלתי צודקות. יסוד הסכסוך הישראלי-ערבי הוא באיבה הערבית לישראל העצמאית ובשליטה הבסיסית של העולם הערבי (כיום, פרט למצרים) את קיומה של מדינת ישראל. הגורם העיקרי לסכסוך הוא בהערכות הצבאיות הערבית לחיסולה של ישראל. ומשום כך - כל מאבק בארגוני המחבלים וכל מלחמה בצבא ערבי המתכנן מסע להשמדת ישראל - בצדק יסודם. שאלת העיתוי ושאלת ההיקף של המלחמה אינן רלבנטיות לשאלת צדקתה של המלחמה.

יש מי שמערער על עצם צירוף המלים - מלחמה צודקת. אכן, המלחמה היא עניין אכזרי ונורא. ויחד עם זאת, מלחמות להגנת הקיום והחירות הלאומית הן מלחמות צודקות. מלחמות תוקפניות שיעדן הבלעדי הוא צבירת עוצמה ויוקרה או שליטה בעם זר הן מלחמות לא צודקות.

מלחמות ישראל הנצורה כנגד טבעת הכיתור הערבית העויינת הן מלחמות צודקות. כזוהי גם מלחמת שלום הגליל.

אך ההבחנה המשמעותית לגבי מלחמות ישראל היא בין מלחמות בלתי נמנעות, גזורות, מלחמות של אין ברירה לבין מלחמות נמנעות, שאפשר להימנע מהם או לדחותן ושרצוי להימנע מהן, באשר ניתן למצוא להן תחליף מדיני אלטרנטיבי. אפשר להתנזר גם ממלחמה צודקת ולעולם אין להצטער על מלחמות שלא נלחמנו, כל עוד יש ברירה אחרת וכל עוד ההמתנה נושאת בחובה יתרונות מדיניים.

על מלחמת שלום הגליל ניתן לאמר שהיא מלחמה צודקת. ספק אם אפשר לכנותה מלחמה בלתי נמנעת. אין לפקפק לגבי הצדקת המלחמה, מלשון צדק. השאלה היא לגבי צידוקה, כלומר הכרחיותה, טעמה ותכליתה.

זו מלחמה צודקת כי היא מתנהלת בראש ובראשונה נגד אש"ף, נגד אויב אכזר חסר מעצורים, אשר הכריז מלחמת חורמה כנגד מדינת ישראל והמפעיל אמצעי טרור רצחני נגד כל ישראלי באשר הוא ישראלי ובכל אתר ואתר ברחבי תבל. הצדקת המלחמה נובעת מהיותה של לבנון מרכז טרור בינלאומי ומהחזקת ישובי הגליל כבני ערובה בידי אש"ף, בכל מקרה של פגיעה מצדנו באנשי אש"ף ובמפקדותיו.

הספק שיש להציב לגבי מלחמת שלום הגליל הוא ביחס לצידוקה, תכליתה ועיתויה. השאלה היא אם מלחמה רבת היקף וממושכת זו היתה אכן מלחמת אין ברירה, או שהיו בפנינו דרכי פעולה אלטרנטיביות. במידה שלא היתה זו מלחמת אין ברירה - מן הדין לבחון את ממדי הקרבת והפצועים, המחיר הכלכלי-כספי ואת הנזקים המדיניים, במידה שישנם, בהשוואה להישגי המלחמה.

כל עוד מדינות ערב וארגוני הטרור אינם עושים שלום עם ישראל - מלחמות ישראל הן מלחמות צודקות. יחד עם זאת חובה לבחון אם הן מוצדקות ותכליתיות ואם הן גזורות, כלומר אם הן מלחמות של אין ברירה. מכת מנע מקדימה במלחמה של אין ברירה היא מהלך נכון ומוצדק. מלחמת מנע נגד אויב שבכוחו או אף בפועל לא תמיד מוצדקת. מכל מקום אין היא מוצדקת באופן אוטומטי.

מבחינה זו - לא כל המקדים הרי זה משובח. אכן הכא להרגך - השכם והרגו.

גורמים ושיקולים בבחינת המלחמה

אבל לא תמיד יהיה מוצדק לאמר שהמתכוון להרגך - השכם ופרק את נשקו.

לגבי מלחמת שלום הגליל שהפכה במהרה למלחמת לבנון חובה היה להביא בחשבון מראש, ובמהלך המלחמה עצמה, את היקף הקרבת והפצועים שלנו; את משקעי האיבה שיצטברו בקרב הפלשתינאים ושאר גורמים ומדינות בעולם; את מידת הקונצנזוס

הלאומי לגבי חדירה ארוכת טווח לשטח של מדינה זרה בנסיון להגשמת יעדים מדי-
ניים שאין ודאות בהשגתם; את המחיר הכלכלי האדיר של מלחמה מתמשכת, מלחמה
שתשקע בתוך תוכו של הסכך הלבנוני הפנימי. את ההשלכות של הפצצת ערים ופגיעה
באוכלוסייה שלוהו שהמחבלים התכנסו והתבצרו בתוכה; את התרעומת שתתעורר בדעת
הקהל הידידותית בעולם נוכח כניסה יזומה מצד ישראל לשטח לא לה, ותהיה ההצדקה
לכך אשר תהיה, ואת הסכנה הסמויה שכל נסיון להשיג יעדים מרחיקי לכת מבחינה
ישראלית, יגרור במוקדם או במאוחר את המעצמות הגדולות תחילה למצב של עימות
ולאחר מכן למהלך מתואם כדי למנוע את ישראל מלקטוף את פירות המלחמה.

את תכליתה של המלחמה יש לבחון בהתחשב בכל הגורמים והשיקולים הללו. מובן
מאליו שגם ראוי לבחון אם כל שלב ושלב במהלכה של המלחמה הוא חיוני, בלתי נמנע
ואם הישגיו עולים על נזקיו.

בחינה זו של מלחמת לבנון הביאה אותי מלכתחילה להצבת סימן שאלה גדול
לגבי התכלית של יציאה ישראלית יזומה ל"מלחמה מקסימלית" כפי שהגה אותה שר
הבטחון, מה עוד שניתן היה להטיל מראש ספק אם המלחמה אכן תוכל להעצר אי שם
באמצע הדרך לבירות.

יש הגורסים שהצידוק למלחמה ותכליתה העיקרית הם בהרחקת קטיושות המחבלים
וירי התותחים שלהם מטווח ההפגזה היעיל לגבי ישובי הצפון, הוא טווח ה-40 ק"מ.

בוודאי שזוהי תכלית רצויה ומוצדקת. על כך אינני חולק. כל מלחמת התשה של
המחבלים כנגד ישובים לא מותרת כל ברירה, אלא להרחיקם בכוח, אם השלטונות
הלגיטימיים אינם עושים זאת. יוזמה ישראלית למלחמה המצמצמת את עצמה להרחקת
אש המחבלים מישובי הצפון עשויה היתה לגבש קונצנזוס לאומי מרחיק לכת ולהבטיח
את המוטיבציה חסרת הסייגים של כל הלוחמים. יש בכך יתרון גדול. ישראל צריכה
להימנע ממלחמות המוכרעות על חודו של קול בפרלמנט והגורמות לקרע פנימי בלב
רבים וטובים.

לכשעצמי, הססתי הפעם גם לגבי יוזמת מלחמה כזו בלבנון - באשר הייתי סבור
שקשה יהיה לנהל מלחמה מוגבלת וכמעט בלתי אפשרי יהיה - מבחינה צבאית ומדינית
- להצטמצם בהשגת היעד של ארבעים ק"מ.

קשה היה לי להניח, שלנוכח כניסת צה"ל ללבנון הסורים יעמדו מן הצד. סברתי
שפעולה רבתי נגד המחבלים מוכרחה לגרות את הסורים להתערב ומלחמה טוטלית עם
הסורים עלולה להביא להתערבות בריה"מ. זאת ועוד - אם רוצים להבטיח את פירוז
דרום לבנון בטווח הארבעים ק"מ - חייבים אולי להרחיק את המחבלים גם מהשטח
הלבנוני הנתון לשליטה סורית.

ואף זאת: אם מניחים שצה"ל יפנה את לבנון ופירוז דרום לבנון ממחבלים
יוטל על כוח רב-לאומי ולא על כוח של האו"ם - הכרחי שתהיה בבירות ממשלה
לבנונית שאתה אפשר יהיה לחתום על הסכם לכניסת כוח רב-לאומי ללבנון. ברם,
כלי לחץ על המחבלים לצאת מבירות - ספק אם תוכל לקום ממשלה לבנונית חזקה
ויציבה שתשתף פעולה עם ישראל.

כלומר ספקותי לגבי יוזמת המלחמה הזאת נבעו מההכרה שאם זו בכלל תתחיל -
לא יתרחש חצי הריון. מה עוד של ישראל יש כיום שר בטחון אשר תיכנן מלחמה גדולה
וחיפש עילות להרחבתה, צעד אחר צעד, תוך העמדת הממשלה בפני עובדות מוגמרות,
אשר אכן שכנעו אותה להליכה קדימה לבירות (ואולי גם לטריפולי, בבוא הזמן).
אך גם אילו לא היה לישראל שר בטחון דומיננטי וממשלה נגררת - היה אולי הגיון
הדברים הצבאי עצמו מוליך את המלחמה אל מעבר ל-45 ק"מ ועושה אותה למלחמה רבת
שלבים, ממושכת ורבת קרבנות בלי שתהיה מלחמת אין-ברירה. שהרי שוב - מי
שהמליץ על השתלטות על טווח ההפגזה של ישובי הצפון - האם יכול היה לתאר
לעצמו שהסורים לא יתערבו? האם רשאי היה להניח שאפשר להלחם בסורים בלי לפגוע
בטיליהם? האם יכול היה להניח שהשארית כוחו הצבאי של אש"ף בדאמור ובבירות
עולה בקנה אחד עם פירוז מוצלח של דרום לבנון? האם יכול היה לשער שיאורגן כוח
רב-לאומי בלא ממשלה לבנונית בעלת יכולת הכרעה, והאם רשאי היה לקוות שתקום
ממשלה כזו, כל עוד כוחות אש"ף נמצאים בבירות?

נכון, בדיעבד זהירותם והתאפקותם של הסורים מנעו את ההסתבכות במלחמה
כוללת נגד סוריה ומכאן גם האהדה האמריקאית להישגים הישראליים. אך, כך או

אחרת, ההתחברות של צה"ל עם הנוצרים והמצור על בירות המוסלמית היו חיוניים כמנוף אקטיבי ורב עוצמה למשא ומתן מדיני פורה ובר סיכוי.

הערכה חיובית לגבי מצור בירות אסור לה שתתעלם מהחטרונות הכרוכים במצור כזה, המצור עלול להביא להארכת שהותו של צה"ל בלבנון, למלחמת התשה זוטא, לסיטואציה של לא לבלוע ולא להקיא.

עם זאת המצור על בירות יכול לסייע לחיסול כוחו הצבאי של אש"ף ולשמש אמצעי לייצוב הפסקת אש ולהסדרי פירוז בדרום לבנון בעזרת כוח בינלאומי יעיל.

קיצורו של דבר: שר הבטחון דחף מלכתחילה למלחמה גדולה, ללא הסכמה לאומית מלאה ותוך כפיית מהלכיה על הממשלה, בתחום רב ובהישענות על ההתפתחויות בשטח

יעדים מדיניים ומיגבלות

לדעתי מלכתחילה אסור למדינת ישראל לצאת למלחמות כאלה. אך את העבר אי אפשר לשנות. בדיעבד - כאשר ממשלה לגיטימית פתחה במלחמה וזו הלכה והתפתחה לשלבים מורכבים יותר, רצוי כיום למצות כמה יעדים מדיניים אפשריים. וזאת בשתי מגבלות שיש לעמוד עליהן בתוקף רב:

- לא ליזום מלחמה בסורים, מהלך כזה עלול גם להביא לפעולה קשה מצד הסוביטים.

- לא לכבוש את בירות המערבית במלחמה מבית לבית. כיבוש בירות המוסלמית כרוך בקרבנות רבים ובנזקים מדיניים. מצור בירות צריך לשמש מנוף להסדר מדיני המבטיח את דרום לבנון מפורזת ממחבלים. זו צריכה להיות דרישה ישראלית אולטימטיבית. אין לחתור אולטימטיבית לחיסולו המוחלט של אש"ף בכל פינה בלבנון. זהו יעד רצוי מאוד ואני מאמין שאת המחבלים אפשר להוציא מבירות באמצעות מצור מתהדק, גם אם יחייב הדבר זמן ממושך. גם אם תהיה לזמן מה מלחמת התשה - הרי היא מתנהלת כאשר המחבלים הם הנצורים ולא ישובי הצפון.

עם ההתחברות עם הפלנגות הנוצריות, כיתור בירות ושליטה על חלקים ניכרים מכביש בירות דמשק, המלחמה מיצתה את עצמה ואת עוצמתה. כיום יש לזכור שתפשת מרובה - לא תפשת. כל יוזמה מצדנו להמשך המלחמה עלול לסכן את ההישגים שכבר הושגו. חוששני שיש למדינתנו כיום קברניטי בטחון שהם חסרים חוש מידה, יכולת איפוק ותבונה של קביעת סייגים להפעלת כוח.

*

מבחינת ממשלת בגין-שרון, מלחמת שלום הגליל היתה גם הסוואה לנסיון לפתור באמצעים צבאיים את הבעיה הפלשתינאית על פי גירסת הליכוד. הרמטכ"ל השותף לגירסה זו אינו מהסס להסביר כי השהייה בלבנון הוא מאבק על ארץ ישראל. כלומר, לדידו המלחמה בבירות נועדה להיות שלב במלחמה על ארץ ישראל, על עתיד יהודה ושומרון. המלחמה בלבנון באה לעולם גם כדי להחליש את אש"ף וכדי להקל על הממשלה לכפות את האוטונומיה על תושבי השטחים, על פי גירסתה.

על כן המערך הוכנס כתנועה פוליטית למילכוד מעציב מאוד. בשם האחדות הלאומית והמשמעת הצבאית מצאנו את עצמנו במלחמה שנועדה, בין היתר, לבצע את הקו המדיני של הליכוד.

אין ברירה - צריך לקבל דין של ממשלה נבחרת שיש לה אמון פורמלי בכנסת. אסור לזעזע משמעת לאומית. כל זעזוע הוא בגדר פירוק הממלכתיות היהודית. אבל אל נצניע את האמת שלנו. עליונות צבאית איננה פותרת בעיות מדיניות קשות. הפעלת כוח צבאי - יכולה לסייע לפתור בעיות מדיניות, אולם אין פתרון מלא לסכסוך בין עמים בדרך המלחמה.

מלחמה לא תחסל מאבקו של עם לעצמאות. תנועה לאומית אי אפשר לשבור בכוח צבאי. ספק גם אם מלחמה יכולה לחסל תנועת גרילה ומבצעים של טרור אישי.

אך גם אם אפשר להכות ולהחליש ארגוני טרור, אי אפשר להעביר מן העולם תנועה לאומית בכוח הזרוע. מעמדם המדיני של ארגוני הטרור עלול להתחזק דווקא כאשר הם מובסים צבאית. במקום גורמים מתונים בהנהגה - עתידה לצמוח דווקא הנהגה קיצונית פי כמה.

הבעיה הפלשתינאית לא תיפתר באמצעים צבאיים בלבד. דוקא נצחון צבאי צריך להיות מלווה בנדיבות וגמישות מדינית כדי לפרק את המתח של הסכסוך ולהצביע על מוצא ממבוי סתום.

הצרה היא שממשלת הליכוד איננה מסוגלת לכך, וגם זהו חסרונה של המלחמה, שהיא מנוהלת על ידי ממשלה המשליכה את יהבה על הכוח הצבאי בלבד ולא על השילוב של עוצמה צבאית ופשרה מדינית.

בטווח הארוך מי שאינו מכבד את זכויות הקיום האנושי והלאומי של הזולת - מסכן גם את זכות קיומו הוא.

ללא אשליות

מותר לנצל יתרונות והישגים מדיניים כתוצאה מנצחון צבאי במלחמות של אין ברירה. אבל יש להמנע מיציאה למלחמות לשם השלטת סדר מדיני במדינה שכנה. למלחמה יוצאים למען הבטחון והקיום ולא לשם התערבות בעניינים הפנימיים של המדינות השכנות. צה"ל נועד להיות מכשיר צבאי להגנת המדינה אך יש להזהר מהפעלתו המוגזמת כמכשיר מדיני לפתרון בעיות פוליטיות.

עם זאת, ישראל מצווה לתת את דעתה לבעיות המדיניות של אזורנו, לסייע לכוחות ידידותיים ולבלום כוחות עוינים. כאמור, כאשר יוצאים למלחמות של אין ברירה מותר לממש יתרונות והישגים מדיניים כתוצאה מנצחון צבאי. וגם אם מלחמת שלום הגליל בכל היקפה ושלביה לא היתה מלחמת אין ברירה, בדיעבד ישראל אינה רשאית שלא להטיל את משקלה היא - בצד הכוחות האחרים או כנגדם - על כף המאזנים למען ייצוב שלטון עצמאי בלבנון.

אבל, ללא אשליות קלות וללא הסתבכות מיותרת. ישראל יכולה לנטרל השפעות סוריות ואש"פיות על ממשלת לבנון. לעומת זאת, אי אפשר להקים ולקיים לאורך ימים ממשלה לבנונית הנשענת על כוח צבאי ישראלי ואי אפשר להפוך את הנוצרים ממיעוט לרוב. לכן רב הספק אם הלבנונים יצליחו בכלל לכונן ממשלה יציבה.

לכן, צריך גם להתכונן לקראת מצב שבו מלחמת הסיעות והעדות בלבנון תתחדש ללא כל סיכוי לגיבוש ממשל יציב. במקרה זה - נצטרך לחפש דרכים להסכם מרחיק לכת עם הסורים. אפשר יהיה להציע, למשל, שהסורים ישארו בבקעת הלבנון להגנת דמשק וישראל תשאר בטווח 40 ק"מ כהסדר ביניים עד לכינון ממשלה לבנונית מרכזית בעלת כושר פעולה.

יתכן ולא יהיה מנוס מחלוקת לבנון או מכינון פדרציה לבנונית רבת אזורים אוטונומיים. יש בסיס בר קיימא למדינה נוצרית קטנה מבירות ועד מבואות טריפולי, כולל הר הלבנון. בחלקים האחרים של לבנון תוקם איפוא מדינה לבנונית מוסלמית. יתכן והמוסלמים יעדיפו להסתפח לסוריה. האם אפשר יהיה להציע לסורים, תמורת הסכמה ישראלית להרחבת גבולות סוריה, ויתור על רמת הגולן ועל מובלעת חדר?

ושוב, שום דרישה ישראלית אסור שתהיה אולטימטיבית - פרט לבטחון מלא לישובי הצפון. בכל שאר הנושאים ישראל היא גורם מעוניין בלבד, אבל לא כופה ולא מציג אולטימטומים.

לחשבונו עם עצמנו

הבה ניזהר משיכרון של ניצחון. במלחמה זו היה לצה"ל מלכתחילה יתרון בעוצמת הכוחות. אנחנו הפתענו והפעלנו עוצמת כוחות ואש עודפת.

צה"ל ניצח בתנאים אופטימליים, היתה זו מלחמה של צבא חזק מודרני כנגד מחבלים חצי סדירים וכנגד סוריה שהיתה מבודדת מכל מדינות ערב ואשר הפעילה רק את שתי הדיביזיות שחנו בלבנון, דהיינו רבע מכוחה.

המלחמה היתה קשה, כי מלחמה בכוחות גרילה היא רבת קרבנות ומלחמה בשטח בנוי אינה מאפשרת לנצל יתרונות של אילתור ותמרון מתוחכמים.

אין ספק, לוחמי צה"ל יתגלו בכל תושייתם ומסירות נפשם. הדור הצעיר של ימינו לא איכזב. הלוחמים עמדו במבחן רוח הגבורה וגבורת הרוח גם יחד. הם לחמו באויב אכזרי, אך הם שמרו על קדושת חיי האדם והקפידו ככל יכולתם שהאוכ-לוסיה האזרחית לא תיפגע.

יש להוקיע את צביעות העולם, הנחרד כביכול לפגיעה של המלחמה באזרחים חפים מפשע. העולם לא נזדעזע לנוכח מלחמת האזרחים בלבנון שנתמשכה שמונה שנים והסתכמה ברבבות לא מעטות של הרוגים, פצועים ופליטים. העולם לא נזדעזע מהטבח במחבלים שנעשה על ידי הסורים בתל זעתר ולא מהטבח בנוצרים בדאמור, מעשה ידיהם של המחבלים, בריה"מ היא האחרונה שיכולה להטיף לנו מוסר. היא מסייעת בעקביות לטרור בינלאומי. בתחומי האימפריה שלה היא מחסלת תנועות שחרור לאומיות בכוח הזרוע. היא פלשה לאחרונה לאפגאניסטן תוך זריעת הרס וחורבן באזורים הכפריים.

ואשר לארצות הברית - כדי להציל חיילי אמריקנים במלחמתה ביפן במלחמת העולם השנייה היא הפעילה כלי נשק קטלניים ביותר - פצצות אטום - על שתי ערים בעלות אוכלוסיה אזרחית שלווה. בנות הברית הפציצו את ערי גרמניה באורח מאסיבי כדי לשים קץ למלחמה. האם רק ישראל אינה רשאית להגן על חיליה במאבק עם טרורי-סטים רצחניים שהתבצרו דוקא בתוך ריכוזי אוכלוסיה?

הנושא ההומאני הוא ענין של חשבוננו עם עצמנו. קיומם של מעצורים מוסריים גם לעת קרבות היא מקור של עוצמה צבאית ומורלית. אסור שהצדק הבסיסי של ישראל במלחמותיה יתכרסם על ידי פגיעה בנשים וילדים על לא עוול בכפם. כלפי עצמנו אנו מצוים בהקפדה על עקרונות המוסר ההומניסטי גם בזמן מלחמה.

דווקא מלחמה כנגד אש"ף חייבת להצטיין בטוהר הנשק. לא כדרכם - דרכנו. אם יצאנו למלחמה להגנת זקנים, נשים וטף באוכלוסיית ישראל - אסור שקרבנותיה יהיו נשים וילדים מבני עם אחר. אין דבר שעלול לפגוע יותר בצדקתה של המלחמה מאשר אבדן הכלמים המוסריים. עם כל הפרדוכס הגנוז במושג מלחמה מוסרית - חובה להיצמד בעקשות נחרצת לכלל - מלחמת מגן ישראלית חייבת להיות מלחמה מוסרית, בכך יתרוכזו וכוחנו.

זאת ועוד: קיים גם שיקול פוליטי רציונאלי. אסור להזין את האיבה הערבית ואת רצון הנקמה. הפגזות של אוכלוסיה לא לוחמת גורמות לגיאות השנאה ולתאות נקם, ולו גם במחיר של תמות נפשי עם היהודים.

הליכוד חותר (בהנהגת אריק שרון) לסדר חדש באזור, המושתת על עוצמת צה"ל - סדר חדש בלבנון, סדר חדש ביהודה ושומרון וסדר חדש בירדן. האידיאל הוא עם חזק המשליט את רצונו. בדרך הזו יהיו אולי הישגים של הטווח הקצר. אין זו דרך להישגים ברי קיימא בטווח הארוך.

מול פילוסופיות הליכוד יש להעמיד את האידיאל של עם החותר להבנת גומלין עם זולתו. אין פירוש הדבר פציפיזם וקוצר רוח היסטורי. אני נמנע מלגרוס את הסמא "שלום עכשו" כי פירושה המתבקש הוא שלום בכל מחיר.

הצדק של ישראל זקוק גם לכוח. אך למען שלום יש גם לשלם מחיר. מתחייבת נכונות לפשרה. יש לחנך על כורח המלחמה ואהבת השלום, על צער המלחמה ולא על ששון קרב.

* * *

חוברת א'
הסוציאליזם של יצחק טבנקין

חוברת ב'
התפתחותו החברתית והרעיונית של חבר-הקבוצות

חוברת ג'
תמורות במבנה המשק הקיבוצי

חוברת ד'
היררכיה ודמוקרטיה בתעשייה הקיבוצית

חוברת ה'
המחלוקת סביב הצעת החלוקה של "ועדת פיל"

חוברת ו'
שלילת הגולה במישנתו של יצחק טבנקין במציאות שנת 1973

חוברת ז'
ההתיישבות לאחר מלחמת ששת הימים

חוברת ח'
אחדות העבודה (1920 - 1931):
היסודות הרעיוניים והשיטה המדינית

חוברת ט'
סוגיות במישנתו של יצחק טבנקין

חוברת י'
התגבשות מדיניותה הציונית והא"י של מפא"י עד 1935

חוברת י"א
ה ח ב ר י ח ה

חוברת י"ב
החקלאות בישראל ומשבר המזון בעולם

חוברת י"ג
ההתיישבות וגבולות מדינת ישראל

חוברת י"ד
אחדות העבודה ההיסטורית

חוברת ט"ו
על בעיות המשק והמדיניות הכלכלית

חוברת ט"ז
מדיניות הקרקע ומשק המים

חוברת י"ז
על המדיניות הישראלית - בנושא הפלשתינאי

חוברת י"ח
מגמות ביישובה של הארץ

חוברת י"ט
הישוב הקיבוצי הגדול - רעיון והגשמה

חוברת כ"י
תקציב המדינה לשנת 1977/8

חוברת כ"א
התפלת מים ומשק האנרגיה בישראל

חוברת כ"ב
התנועה במצב חדש

חוברת כ"ג
הסוציאליזם הישראלי בשנות השמונים

חוברת כ"ד
המפעלים האזוריים

חוברת כ"ה
ב. ברוכוב - המעגל הראשון

חוברת כ"ו
היבטים צבאיים ומדיניים במשא ומתן על השלום

חוברת כ"ז
המשק והחקלאות נוכח המדיניות הכלכלית החדשה

חוברת כ"ח
חברת העובדים, יעדים ומדיניות

חוברת כ"ט
בימי כליון ומרד
(עם הופעת ספרה של צביה לובטקין)

חוברת ל"י
לקח תל-חי
(ההתיישבות וגבול הצפון)

חוברת ל"א
ברל
בעקבות ספרה של אניטה שפירא

חוברת ל"ב
התנועה הקיבוצית ותנועת הפועלים

חוברת ל"ג
עתיד הנגב - בעיות תכנון ופיתוח

כתבנות ע"י: אדלה זמיר טל. 03-241737

